

ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΣ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΟΝ
Η ΠΑΛΑΙΑ ΑΓΟΡΑ ΥΠΟ Φ. ΑΡΙΣΤΕΥΣ

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Ε'
15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1904

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΚΕΝΤΗΜΑ

Πρὸ δέκα περίπου ἐτῶν ἡ ἀληθινὴ δαντέλλα καὶ τὸ παλαιὸν κέντημα ἔγειναν πάλιν τοῦ σφομοῦ. Διὰ πολλὰ χρόνια εἶχαν λησμονηθῆ τὰ λεπτότατα αὐτὰ προϊόντα ἀρχαιοτάτης χειροτεχνίας. Ἡ δαντέλλα πραγματικῶς ἦτο γνωστὴ εἰς πολὺ παλαιὰν ἐποχὴν. Ἦνθισεν εἰς Βενετίαν κατὰ τὸν μεσαιῶνα καὶ ἐκεῖθεν μετεδόθη εἰς τὰ βόρεια κράτη. Ὁ μεγαλοφύης Κολβέρ ἐδῶσε προνόμιον εἰς μίαν κυρίαν Ζιλμπέρτ ἐξ Ἀλανσόν διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἐνετικῆς δαντέλλας εἰς τὴν Γαλίαν. Εἰς τὸ μέτρον τοῦτο ὀφείλεται ἡ κατασκευὴ τῆς πρωτοτύπου καὶ ὀραίας δαντέλλας τῆς Ἀλανσόν. Ἡ Νορμανδία ὕστερα ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐργασίαν τῆς δαντέλλας, καὶ ἐτροποποιήθη εἰς τὰς διαφόρους πόλεις αὐτῆς καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας καὶ τὸ σχέδιον. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπίσης μετεδόθη ἡ χειροτεχνία, καὶ σώζονται σήμερον ἀκόμη δαντέλλαι παλαιοτάτης ἐποχῆς.

Τὸ κέντημα φαίνεται νὰ ἔχη παλαιότεραν ἀκόμη καταγωγὴν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐλληνικῆς ἀκμῆς αἱ γυναῖκες κλεισμέναι εἰς τὸν γυναικωνίτην ἐργάζοντο τὰς λεπτὰς γυναικείας χειροτεχνίας. Ἡ Ἑλένη κεντᾷ μὲ τὰς ἱκετίδας τῆς τὰς μάχας τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Τρώων. Ἡ Ὀμφάλῃ κρατεῖ τὴν ἡλακίτην. Ἡ Πηνελόπη ὑφαίνει. Δὲν διεσώθησαν αἱ λεπταὶ ἐργασίαι τῶν Ἑλληνίδων τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλ' ἡ γλυπτικὴ εἰς τὸ λευκὸν μάρμαρον δίδει καὶ σήμερον ἰδέαν τῆς λαμπρότητος τῶν περιβολῶν μὲ τὰς κεντημένας παρυφάς.

Κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἀκόμη διετηρήθη τὸ κέντημα καὶ ἐχρησιμοποιήθη διὰ τοὺς βωμούς,

διὰ τὰ ἄμφια τῶν ἱερέων καὶ διὰ τὰ ἱμάτια τῶν ἐξ αἵματος πριγκίπων. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος τὸ κέντημα δὲν στολίζει μόνον τὰ ἱερὰ ἄδυνα καὶ τὰ βασιλικά παλάτια ἀλλὰ καὶ τὰ μέγαρα τῶν πλουσίων. Κατὰ τὸν δέκατον ὄγδον αἰῶνα ἡ κατασκευὴ τοῦ κεντήματος διαδίδεται, ἐκλεπτύνεται καὶ μεταβάλλεται εἰς πραγματικὴν βιομηχανίαν. Τότε τὸ λευκὸν κέντημα κατέκλυσε συγχρόνως ὅλα τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης. Μὲ τὸν καιρὸν ὁμοῦς τὸ σχέδιον, ἐὰν δὲν ὑπέστησεν εἰς καλαισθησίαν, ἔγεινεν ἀπλούστερον διὰ νὰ προσαρμοσθῆ εὐκολότερον πρὸς τὴν δίψαν τῆς βιομηχανικῆς ὑπερπαραγωγῆς. Αἱ δαντέλλαι καὶ τὰ κεντήματα περιορίσθησαν εἰς τὸν γυναικίον ἱματισμὸν καὶ πολὺ ὀλίγον εἰς τινὰ οἰκτικὰ εἶδη. Ἀφ' ὅτου ὁμοῦς ἡ νέα τέχνη διεσώθη μελετοτέρως καλαισθησίαν τὴν ἐπέπλωσεν καὶ τὸ στολισμὸν τῶν σπιτιῶν, ἐπανήλθεν ἡ ὄρεξις διὰ τὰς παλαιὰς πολυτελεῖς καὶ λεπτοτάτας δαντέλλας καὶ τὰ κεντήματα. Ἡ χειροτεχνικὴ αὐτὴ βιομηχανία λαμβάνει τῶρα ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν μεγάλην ἀνάπτυξιν καὶ ἀναζητοῦνται μὲ πολλὴν ἐπιμονὴν παλαιαὶ δαντέλλαι καὶ κεντήματα μὲ ὀραία σχέδια, δυνάμενα εὐκολότερον νὰ προσαρμοσθοῦν μὲ τὰς προτιμήσεις τοῦ νεωτερισμοῦ.

Ἡ βιομηχανικὴ καὶ ἐμπορικὴ μας ἀγωγὴ δὲν μᾶς ἐπέτρεψε νὰ παρακολουθήσωμεν καὶ ἐπωφεληθῶμεν ἀπὸ τὸν σφομόν. Ἐγίναμεν καὶ τῶρα, ὅπως καὶ εἰς κάθε παρομοίαν περιστασίαν, ἀντικείμενον ἐκμεταλλεύσεως ἐμπορικῆς. Ἦλθαν τρεῖς βερολινέζοι ἔμποροι ἐβραϊκῆς κατα-

γωγής, οι οποίοι περιώδενσαν την Ελλάδα παλόντες επιδεικτικά αντικείμενα γυναικείου στολισμού και αγοράζοντας με ευτελή ποσά παλαιάς δαντέλλας και κεντήματα. Είνε περιττόν να είπωμεν πώς οι τρεις έμποροι έκαμαν την τύχη των. Μόνον από τας ώραιας δαντέλλας της Μυκώνου, τας οποίας έπιμονώτατα και έπιτηδειότατα συνέλεξαν, θά έκέρδιον μεγάλα ποσά. Είνε βέβαιον ότι και άλλοι πολλοί θά εξμεταλλεύθησαν την άγνοιαν και την ανάγκην των χωρικών διά να κάμουν με πολύ μικρά ποσά πολύ ώραιαν συλλογήν κεντημάτων και δαντελών παλαιών. Με τον τρόπον αυτόν δέν χάνομεν μόνον πράγματα αξίας, άλλ' ύστεροϋμεν εις βιοτεχνίαν, ή οποία έπρεπε να είνε ελληνική. Από όλας τας χώρας της Ευρώπης, πολύ περισσότερο και της Ιταλίας, ή Ελλάς παρουσίαζεν υπό την έποψιν των παλαιών κεντημάτων και δαντελών μεγαλείτερον ενδιαφέρον και άν συμβαίη να ύστερη κατά την ποιμίαν, έχει όμως πάντοτε το πλεονέκτημα ότι αι δαντέλλαι είνε παλαιότεραι και το σχέδιον έχει την πρώτην άφετηρίαν του από των παλαιωτάτων έποχών της ελληνικής άκμης. Δέν διανοήθη κανείς να μελετήση την πρώτην καταγωγήν του κεντήματος των νυμφικών φορεμάτων των χωρικών της Κορίνθου, των Θηβών, της Αττικής. Δέν γνωρίζομεν ποία ήσαν τα πρώτα σχέδια και πώς έτροποποιήθησαν με

KENTHMA BYZANTINON THE ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΚΕΝΤΗΜΑΤΟΣ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ Σ. ΚΟΚΚΟΛΗ

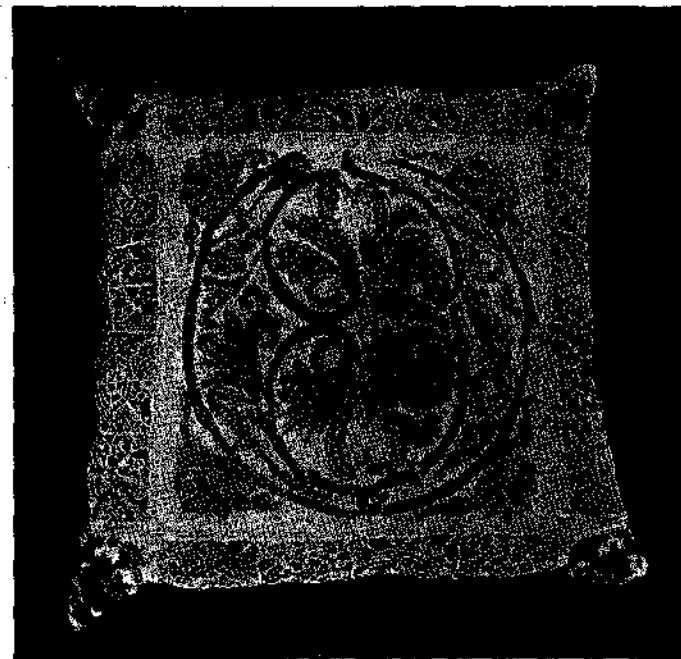
τον καιρόν. Ότι όμως έχουν την πρώτην άφετηρίαν από την έποχήν της ελληνικής άκμης προκύπτει από την πρώτην προσεχτικήν εξέτασιν. Είς τας μπόλιαι, τα μανδύλια της κεφαλής των θηβαίων χωρικών, υπάρχει ο φουνικιάς μαιάνδρος, ή γραμμή ή απεικονίζουσα την κυματώδη θάλασσαν, γραμμή πολύ συνήθης εις την ελληνικήν τέχνην. Έπίσης εις τα σιγούνια των χωρικών της Αττικής εύρίσκειται ο έχινος της δωρικής στήλης και άλλαι πολλαί γραμμαι υπάρχον ύπενθυμιζουσαι άρχαίον σχέδιον. Και ο τρόπος άκόμη της κατασκευής των κεντημάτων τούτων πείθει ότι το άρχικόν σχέδιον άνήκει εις πολύ μακροσμένης έποχάς και ύπέστη μόνον τας αλλοιώσεις τας οποίας και εν άρχαίον κείμενον διά μέσου χειρών άντιγραφών ήδύνατο να πάθη. Αί παλαιαι αύται δαντέλλαι και τα κεντήματα, τα οποία κατασκευάζοντο εις τα χωριά της Αττικής, εις την Κόρινθον, τας Θήβας και όλιγίστας νήσους, δέν άπετέλουν βιομηχανίαν ούτε έγινοντο έμπόρευμα, άλλ' ήσαν το προϊόν πολυετούς εργασίας της νεαρής χωρικής προετοιμαζούσης τα προικιά της. Η χωρική από μικράς ηλικίας άρχίζει το κέντημα διά τα νυφιάτικα της, έχουσα υπόδειγμα τα φορέματα που έκέντησεν εις τας αυτάς περιστάσεις ή μάνα της. Με τον τρόπον αυτόν της αλληλοδιαδόχου και μακράς άσκήσεως, ή δεξιότης εις το κέντημα μεταδίδεται κληρονομικώς και τα νέα κεντήματα δέν ύστεροϋν, ούτε άπομακρύνονται ούσιωδώς των παλαιών.

Τούτο γίνεται και σήμεραν άκόμη, άλλά δυστυχώς παραπολύ περιωρισμένως εις όλίγα χωρία και μεταξυ των πλέον εύπόρων και οικοκυρενμένων οικογενειών. Αί νέαι άνάγκαι, αι οποiai άνεφάνησαν με την οικονομικήν κρίσιν, έκαμαν τας χωρικός να εγκαταλείψουν την εύγενή ένασχόλησιν του κεντήματος διά την έτοιμασίαν των προικιών. Πολλαί χωρικαι μάλιστα αναγκάζονται εκ της στερήσεως να δώσουν άντι ευτελεστάτου ποσοϋ τα νυφιάτικα φορέματα που έκαμαν με εργασίαν έτών ή έκληρονόμησαν ώσαν κάτι πολύτιμον από τους γονείς των. Είνε βέβαιον ότι διά τας σημερινάς άνάγκας της

ζωής καταντά περιττή πολυτέλεια διά την χωρικήν το βαρυνένητον σιγούνη. Άλλ' εάν ή άνάγκη επιβάλλη να εγκαταλειφθή εν ώραιον έθιμον, δέν είνε όμως δοθόν να ειλείψη ή χειροτεχνία, και να μείνουν άχρησιμοποίητοι τόσαι ικαναι χείρες διά κέντημα. Είνε διά τούτο λυπηρόν ότι χάνεται όλονέν ή δεξιότης, ότι από ήμέρας εις ήμέραν όλιγοστεϋουν αι καλαι εργάτιδες του κεντήματος, αι οποiai ήμποροϋσαν να στρατολογήθουν μεταξυ των χωρικών, ότι εκλείπουν οι εννοϊκοί όροι οι παρουσιαζόμενοι σήμερον διά την εγκατάστασιν πολύ νεωτεριστικής και πολύ επικερδούς βιοτεχνίας, ή οποια επί πλέον ήδύνατονα άποβή καθαρώς ελληνική. Όλα αυτά είνε αποτελέσματα της έλλείψεως πάσης βιομηχανικής και έμπορευτικής άγωγής. Πάσχομεν από τας συνεπειάς του άδιοργανώτου της εργασίας εν Ελλάδι και άφινόμεθα εις την έκμετάλευσιν, ενώ συγχρόνως ο πληθυσμός μένει ρυθισμένος εις στερήσεις.

Ότι ήδυνάμεθα από τας δαντέλλας και τα κεντήματα να ώφεληθώμεν και να άνακουφίσωμεν ικανόν μέρος του άγροτικού πληθυσμού, άποδεικνύει το γεγονός της ευδοκιμήσεως της Σχολής του Κεντήματος, την οποίον ίδρυσεν ή επίνοια εύγενούς ξένης, της λαίδης Έγερτον. Μόλις πρό τιων έτών έουστήθη ή Σχολή και σήμεραν έχει ιδιόκτητον εύπρεπές κατάστημα και ικανήν πελατείαν έντός και εκτός της Ελλάδος.

Κατά τον οργανισμόν της Σχολής αι μαθήτριαι μέχρως ότου άσκηθουν εις το κέντημα, έχουν δωρεάν παρά της Σχολής εργαλεία και ύλικά. Αφού εξασκηθουν, προσλαμβάνονται πλέον ως έμμισθοι εργάτριαι και ο μισθός ποικίλλει αναλόγως της προόδου και της δεξιότητος εκάστης. Η Σχολή έχει ώρισμένης ώρας εργασίας και οργανισμόν τηρούμενον με αυστηρότητα, ώστε αι μαθητεϋόμεναι να εξασκούνται με την πειθαρχίαν, την τάξιν και την άκριβειαν. Αί δαντέλλαι και τα κεντήματα γίνονται επί παλαιών σχεδίων. Τα περισσότερα υπόδειγματα έδωσαν αι ώραιαι δαντέλλαι της Ρόδου. Η Σχολή αυτή, καλουμένη Βασιλική Σχολή Κεντήματος, διευθύνεται υπό Συλλόγου Κυριών. Πλήν των Αθηνών και εις πέντε άλλ-

KENTHMA BYZANTINON ME ΔΑΝΤΕΛΛΑΝ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΚΕΝΤΗΜΑΤΟΣ — ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ Σ. ΚΟΚΚΟΛΗ

λας πόλεις έχει παρομοίας σχολάς ο Σύλλογος ούτος των Κυριών, εις Άγινίαν, Αίγιναν, Βόλον, Κόρινθον και Κορωπί. Είς μέρη εις τα οποια υπάρχουν τα παλαιά σχέδια θά ήδύνατο ευκολώτερον να εύρεθουν εργάτρια δυνάμεναι να αναπτύξουν και επίδοσιν και ικανότητα. Τα κεντήματα αυτά γινόμενα όλονέν με μεγαλειτέραν έντέλειαν, άρχίζουν να έχουν ζήτησιν και να άποκτοϋν φήμην εις την άγγλικήν πρωτεύουσαν, όπου κυρίως άποστέλλονται.

Ίδου ότι με την δραστηριότητα και την επίνοιαν εύφουδς κυρίας εγκαθίσταται μία χειροτεχνία, σώζονται παλαιά σχέδια, διαφημίζεται ή ελληνική τέχνη και εξασφαλίζεται άνετος ζωή εις ικανόν αριθμόν πτωχών εργατιδών. Η επιχείρησις ήδύνατο να ευδοκιμήση εις εύρωτέραν κλίμακα και να δώση γενναιοτέρους καρπούς. Το πράγμα έπεβάλλετο από πολλών άπόψεων αφού πρόκειται περί εγκαταστάσεως και αναπτύξεως χειροτεχνίας, ή οποια θά έφερε καθαρώς ελληνικήν σφραγίδα. Ίσχυρός όμως λόγος επί πλέον όπως αναπτυχθή το είδος τούτο της χειροτεχνίας, θά ήτο ή ύπάρχουσα κοινωνική άνάγκη να εύρονθή ο κύκλος της γυναικείας εργασίας εις την Ελλάδα και άνοιχθουν νέοι πόροι εις τον άτυχόντα γεωργικόν πληθυσμόν της χώρας. Άνεξαρτήτως και των γε-

ωργικών και των οικονομικών κρίσεων, αυτή ή αύξηση του πληθυσμού επιβάλλει να ληφθούν τα μέτρα δια των οποίων θα εξασφαλιστεί ή προσφορά της εργασίας. Και νομοθετικώς και διοικητικώς και δια της ιδιωτικής πρωτοβουλίας ήμπορεί να πραγματοποιηθῆ τοῦτο. Εἰς τὴν ἀπειρίαν τῶν νέων ἑλληνικῶν νόμων δὲν ὑπάρχει κανείς, ὁ ὁποῖος νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὴν προστασίαν τῆς ἐργασίας, ἐνῶ τὰ νομοθετήματα τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη παρουσιάζουν πλείστα ὑποδείγματα τοιαύτης προνοίας. Ἡ ἐργασία ἀφ' ἑτέρου καθ' ἑαυτὴν εἶνε ἀνοργάνωτος, ἀνευ συνεκτικοῦ δεσμοῦ. Οἱ ἐργάται δὲν ἀποτελοῦν συνδικάτα πρὸς προστασίαν τῶν δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα παρέχει αὐτὸς ὁ ἠθικὸς νόμος τῆς ἐργασίας. Ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, ἐκωσθεῖσα πρὸς τὸν ἔλεον τῶν ἀπόρων καὶ ἀσθενῶν, δὲν ἀνεζήτησεν ἕως τώρα νὰ βοηθήσῃ τὸν τίμιον καὶ φιλόπονον ἐργάτην, τὸν ἀγωνιζόμενον νὰ εξασφαλίσῃ τὴν θέσιν του. Ἰδοὺ οἱ λόγοι ἕνεκα τῶν ὁποίων προσκρούει εἰς τόσας δυσχερείας ἡ θεμελίωσις βιομηχανικῆς ἐπιχειρήσεως. Καὶ τὸ ἑλληνικὸν κέντημα διὰ τοὺς ἰδίους λόγους χάνεται, καὶ αἱ ἐργάτιδες ἐκλείπουν, ἐνῶ τὴν ἰδίαν στιγμήν τὸ προϊόν τῆς βιοτεχνίας αὐτῆς εἶνε ἐπιζήτητον εἰς τὰς μεγάλας χώρας τῆς Εὐρώπης. Τὸ χειρότερον

εἶνε ὅτι ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν χάνονται αἱ ὑπάρχουσαι εὐνοϊκαὶ περιστάσεις διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιοτεχνίας τοῦ κεντήματος καὶ τῆς δαντέλλας. Ὅταν οἱ Ἕλληνες ἐργάται καὶ ἐργάτιδες διὰ πληρεστέρας ἐκπαιδεύσεως ἀναπτύξουν ἀνωτέραν βιομηχανικὴν καὶ ἐμπορικὴν ἀγωγὴν καὶ κατανοήσουν ὅτι μόνον μὲ ὀργανωμένην ἐργασίαν, ἠθικὴν ἀλληλεγγύην καὶ εὐστοχὸν πρωτοβουλίαν ἠμπορεῖ νὰ εξασφαλίσουν τὴν οικονομικὴν ἀνεξαρτησίαν των, δὲν θὰ ἔχουν νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ τόσας εὐνοϊκὰς περιστάσεις, τὰς ὁποίας σήμερον ἀκόπως ἐκμεταλλεύονται ἐπιτηδειότεροι ἄλλοδαποί.

Τὸ ἑλληνικὸν κέντημα θὰ κατασκευάζεται εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ ἐργαστήρια, ἐνῶ ἡ ἐπιτηδεῖα διὰ κληρονομικῆς ἰδιοφυίας καὶ μακρᾶς ἀσκήσεως ἐργάτις χωρικὴ τῆς Ἀττικῆς, τῆς Κορίνθου ἢ τῶν Θηβῶν θὰ μαραίνεται εἰς τὴν μεγαλύτεραν στέρξιν. Αὐταὶ εἶνε αἱ κύριαι ἀφορμαὶ τῶν κρίσεων αἱ ὁποῖαι ἀλλεπαλλήλως θὰ ἀναφαίνονται εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν.

Μαζὶ μὲ τὸ ἀποδημῶν ἑλληνικὸν κέντημα χάνεται μία ἀκόμη πηγὴ πλοῦτου διὰ τὴν χώραν καὶ εἰς πόρος, ὁ ὁποῖος ἠμποροῦσε νὰ φέρῃ τὴν ἀνεσιν εἰς χιλιάδας ἴσως ἐργατικὰς οἰκογενείας, αἱ ὁποῖαι ζῶσι σήμερον ὑπὸ τὰς ἀθλιεστέρως κοινωνικὰς συνθήκας.

Σ ΛΟΒΕΡΑΟΣ

Α Η Τ Ο Σ

Στὴν Κυρία Μαρία Ελίζα τοῦ Ἐδβερτον

Στὸ δρόμο ποῦ ἀνεβαίνεις
Καὶ φῶς σὲ ζώνει θεῖο,
Δὲν εἶνε μεγαλεῖο.
Πλὸ θλιβερὰ τρανό,

Κανένα, σὰν κι' ἐσένα,
Ποῦ ἐνῶ τὴ γῆν ἀγγίζεις,
Ἀμέσως φτερουγίζεις
Στὸν ἔρημο οὐρανό.

Μόνον ἡ σκέψη μοιάζει,
Οὐρανοδρόμε, ἐσένα,
Με τὰ φτερὰ ἀπλωμένα
Πρὸς τὸ ἄγνωστον ὄρυμα,

Ἀητὸς καυτὴ, πασχίζει
Πλὸ νὰ πετάξῃ ἀκόμα,
Δεμένη ἀπὸ τὸ χῶμα
Μ' ἀλύτρωτα δεσμά ..

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

ΠΕΡΑΣΜΕΝΑ ΞΕΧΑΣΜΕΝΑ

ΣΤΟ ΞΕΝΟ ΣΠΙΤΙ

Μία φορὰ μοῦ σινέβηκε ἕνα παράξενο πρᾶγμα. Τὸ διηγήθηκα πολλές φορές ἀπὸ τότε, κ' ὅσοι τ' ἀκούσανε γέλασαν μὲ τὴν ἀφηρημάδα μου καὶ βρίσκουν εὐχαρίστησι νὰ μοῦ τὸ θυμίζουν ἀκόμη καὶ νὰ γελοῦνε. Καὶ ἦτανε τρόντι περίεργο. Γιατὶ πῶς μπορεῖ κανένας, ἀφοῦ ἔφυγε μιά φορὰ γιὰ καλὰ ἀπὸ τὸ σπίτι του καί, γιὰ ἕνα, δύο, τρεῖς μῆνες δὲν ἐγελᾶσθηκε, σὲ μιά στιγμή ἀφηρημάδας, νὰ ξαναγυρίσῃ στὸ παλαιὸ του σπίτι καὶ νὰ χτυπήσῃ τὴ θύρα του, μὲ τὴν ἰδέα πῶς κατοικεῖ ἀκόμα ἐκεῖ μέσα, νὰ τὴν πάθῃ ἕξαφνα ὕστερα ἀπὸ τέσσερες ὀλόκληρους μῆνες καὶ μιά νύχτα νὰ χτυπᾷ μὲ ὄλη τὴν ἀφέλεια μιά θύρα ποῦ δὲν εἶνε δική του; Καὶ ὅμως τὰ πρᾶγμα αὐτὸ τὸ ἔπαθα ἐγὼ καὶ δὲν εἰμπορῶ ἀκόμα νὰ τὸ ξεχάσω.

Ὅταν ὁ πατέρας μου ἔχασε τὴν περιουσίαν του ἀπὸ μιά ὥρα σὲ ἄλλη, ὅπως χάνονται τόσα πρᾶγματα στὸν κόσμον, τὰ κτήματά μας ἐπουλήθησαν ἕνα - ἕνα στὴ δημοπρασία. Τελευταία ἦρθε καὶ ἡ σειρὰ τοῦ σπιτιοῦ μας. Μιά κυριακὴ πρωτὶ, πρὶν πᾶμε στὴν ἐκκλησία, τὸ σπίτι ἦτον ἀκόμη δικό μας. Ὅταν γυρίσαμε, μάθαμε πῶς καθόμαστε σὲ ξένο σπίτι. Καὶ σὲ λίγες ἡμέρες ἔπρεπε νὰ ξεσπιτωθοῦμε, ἀπὸ τὸ σπίτι ποῦ εἶχε κίσει ὁ ἴδιος ὁ πατέρας μου, πέτρα πρὸς πέτρα, μηχανικὸς καὶ ἐπιστάτης ὁ ἴδιος, ἀκολουθώντας το νὰ ψηλῶνῃ σιγὰ - σιγὰ γιὰ μῆνες ὀλόκληρους ἀπὸ τὰ θεμέλια ὡς στὴ στέγη. Μίαν ἡμέρα ἐπὶ τέλους ἐκουβαλήσαμε τὰ πρᾶγματά μας. Ὁ πατέρας μου, μὲ ὄλη τὴν ἀρρώστεια, ποῦ τὸν εἶχε καρφωμένο γιὰ χρόνια σὲ μιά πολυθρόνα, ἦτανε γενναῖος ἀνθρώπος. Καὶ μολονότι εἶχε δέκα χρόνια νὰ βγῆ μέσα ἀπὸ τὸ σπίτι του, διὰν ἔβγαине τώρα γιὰ νὰ μὴ ξαναγυρίσῃ, δὲν ἐδείλιασε καθόλου. Ἐβάσταξε τὸν ἀποχαιρετισμό, σὰν παλληκᾶρι. Θυμοῦμαι μόνο πῶς σὰν τὸν ἐπιάσαμε ἀπὸ τὰ χέρια καὶ τὸν βάλαμε στὸ ἀμάξι, δὲν ἐγύρισε καθόλου τὰ μάτια του πίσω, νὰ ἰδῆ τὸ σπίτι του, ποῦ ἄφινε. Ἦτανε μάλιστα βιαστικὸς καὶ ἀνυπόμονος νὰ φύγῃ μὴν ὥρα ἀρχίτερα.

— Ἐμπρός, ἀμαξᾶ, τράβα.

Ἐφώνασε μὲ φωνὴ ἀποφασιστικὴ. Καὶ τὸ ἀμάξι ἐκύλισε. Ἡ μητέρα μου δὲν ἔλεγε λέξι. Ἐγὼ, καθισμένος στὸ ἀντικρινὸ σκαμνί, ἐκύτταξα τὸ περιβόλι μας ποῦ χανότανε πίσω μας καὶ μέσα στὸ δροσερὸ πρωινὸ φῶς, οἱ ἀνθισμέναις ἀκακίας, καὶ ἡ γαζία μας ποῦ σκαρφάλωνε ἀπάνω ἀπὸ τὸν τοῖχο κ' ἔδειχνε τὰ κίτρινα λουλούδια τῆς στὸν δρόμο, θαρροῦσα πῶς μοῦ μιλοῦσαν μιά γλῶσσα ποῦ τὴν ἐκαταλάβαινα. Ἐπειτα δὲν ἔβλεπα παρὰ τῆς κορυφῆς τῶν δύο ψηλῶν κυπαρισσιῶν, στὴν ἄκρῃ τοῦ περιβολιοῦ, πίσω ἀπὸ τῆς μάνδρες καὶ τὰ χαμηλὰ σπίτια. Ὁ πατέρας μου μιλοῦσε γιὰ τὸν ὠραῖο καιρὸ καὶ κύτταζε τὰ νεόχτιστα σπίτια, ποῦ εἶχαν φτυρώσει ὀλοτρόγυρα, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ εἶχε νὰ βγῆ ἀπὸ τὸ σπίτι. Ὅταν εἶχαμε κίσει τὸ σπίτι μας, ἦτον ἐρημὰ τριγύρω. Μία ἕκτασις ἀπὸ χωράφια καὶ μανδροτόιχους. Καὶ τὸ σπίτι μας ὀλομόναχο, μὲ τὸ μεγάλο του περιβόλι ἐφάνταζε σὰν παλατάκι ἀπάνω ἀπὸ τὸ ἥσυχον λιμάνι. Οἱ σπάνιοι διαβάταις ποῦ ἔπεφταν ὡς ἐκεῖ, ἔστεκαν καὶ τὸ καμάρωναν. Τώρα δὲ τὰ οἰκόπεδα καὶ οἱ μάνδρες εἶχαν γεμίσει σπίτια, καὶ τὰ χωράφια εἶχανε γίνῃ δρόμοι, μὲ πλατεῖα πεζοδρόμια. Ὁ κόσμος εἶχε πλουτίσει. Ἐνα μπακαλόπουλο, ποῦ μᾶς ἔφερνε τὰ ψόνια στὸ σπίτι, εἶχε γίνῃ ἀφέντης καὶ εἶχε χίσει ἀπὸ τὸν ἐπάνω δρόμον ἕνα παλατάκι. Ὁ πατέρας μου ποῦ τᾶβλεπε γιὰ πρώτη φορὰ, ὕστερα ἀπὸ δέκα χρόνια, ποῦ εἶχε νὰ βγῆ ἀπὸ τὸ σπίτι του, τὰ κύτταζε προσεκτικὰ καὶ εἶχε ἕνα χαμόγελο τόσο γλυκό, σὰν νὰ τὰ καμάρωνε...

Ὅταν ἐφθάσαμε στὸ καινούριον σπίτι, ἕνα σπίτι μὲ τὸ νοῦν, χαμηλὸ καὶ μελαγχολικὸ, μέσα σ' ἕνα στενὸ δρόμον, ἐβοήθησα τὸν πατέρα μου νὰ κατέβῃ ἀπὸ τὰ μάξι. Καθὼς τὰ πόδια του ἦσαν μισοπαρालυτικά, ἐκοπίασε πολὺ νάνεβῆ τὰ δυο-τρια σκαλοπάτια τοῦ καινούριου σπιτιοῦ. Ἐπέρασε μὲ κόπο τὴ στενὴ, χαμηλὴ θύρα. Δὲν ἠμποροῦσε νὰ καταλάβῃ κανεὶς ἂν ἦτανε λυπημένος ἢ πονοῦσε. Τὸν ἐκαθίσασα ἀπάνω σὲ μιά καρέκλα καὶ τὸν ἀνεβάσαμε τὴ σκάλα. Ποιὸς ξέρει πότε θὰ ξαναβγαίνε πάλι ἀπὸ τὴ στενὴ, χαμηλὴ θύρα ὁ καυμένος ὁ πατέρας...

Έγώ ξαναγύρισα πάλι στο σπίτι μας να φροντίσω για τη μετακόμιση των άλλων επίπλων. Τα παλαιά μας έπιπλα έβγαιναν με κόπο από τη θέσι τους. Τόσα χρόνια ακίνητα και ήσυχα, τα βαρειά έπιπλα, είχαν κολλήσει επάνω στα χρώματα του πατώματος, σάν να είχαν γίνει ένα πράγμα με το σπίτι. Ένόμιζε κόνερας πώς δεν ήθελαν να ξεκολλήσουν. Καθώς τα τραβούσαν και τα έσερναν βάνουσα οι χαμηλές, έτριζαν και βογγούσαν πονετικά.

Σιγά-σιγά, με κόπο πολύ, τα ξεκόλλησαν οι βαστάζοι και τα κατέβαλαν από τη μεγάλη, μαρμαρένια, σκάλα. Ένα-ένα κατέβαιναν τα βαρειά έπιπλα: ή βιβλιοθήκη του πατέρα μου με τάδειανά αράφια της, που έκρουβαν τα μεγάλα χρυσά βιβλία, με της ώραιες ζωγραφίες, που μου άρεσε τόσο να τα φυλλομετρώ, πριν μάθω ακόμη το αλφάβητο το μεγάλο τραπέζι της τραπεζαρίας μας, με κρεμασμένα τα φύλλα του, σάν φτερά μεγάλου πεθαμένου πουλιού οι παλαιοί βενετσιάνικοι καθρέφταις, που εκαθρέφτιζαν τώρα τα πρόστιχα, ιδρωμένα πρόσωπα των βαστάζων· τα παλαιά κάδρα, έλαιογραφίας παλαιών συγγενών, με παράξενα ρούχα και λυπημένα πρόσωπα, και στο τέλος το σιδερένιο χρηματοκιβώτιο του πατέρα μου, βιφν άκόμα και δυσκολοκίνητο, συνωδευμένο από ένα πρόστιχον άνθρωπο, που το είχε αγοράσει για να το ξαναγεμίσει, γιατί έμάς δεν μάς έχρησιμευε πιά, στο καινούριο μας σπίτι.

Σε λίγο άδειασε το σπίτι. Που και που στής γωνιές των δωματιών ήσαν ακόμη διγμένα παλιόχαρτα και σκουπίδια, κομμάτια από έφημερίδες, φάκελλοι από γράμματα, ένα σωρό περιττά μικροπράγματα, όλα γνώριμά μου, ως το μικρότερο κουρέλι. Τα μάζεψα όλα με εύλαβεια και τα πέταξα έξω από το παράθυρο. Ο άνεμος τα πήρε, τα σκόρπισε και τα στριφογύρισε, ως που χάθηκαν από μπροστά μου.

Τα δωμάτια ήσαν άδεια τώρα και έρημα. Έκαμα ένα γύρο μέσα στην έρημία τους και τα βήματά μου άντηχούσαν μέσα στο άδειο διάστημα, μ' ένα ήχον ένοχλητικό που με πείραζε. Μου ήρθε να σφυρίξω, κ' έγώ δεν ξέρω γιατί. Έσφυρίξα ένα παλαιό σκοπό. Ήτον ο αγαπημένος σκοπός της Όλγας, με τη λευκή κεντημένη ποδιά, που την είχα αγαπήσει όταν ήμουν έπτά χρονών. Ο σκοπός αυτός μου έρχότανε στα χείλη πάντα, σε κάτι παράξενες στιγμές σάν αυτή. Τό σφυρίγμα μου άντηχσε μέσα στα γυμνά δωμάτια, με μιá ευθυμία μοναδική, που μου θύμιζε μιá παλαιά εποχή, τόν

καιρό, που οι εργάταις επάνω στις ψηλές σκαλωσιές, τραβούσαν της τελευταίες πινελιές επάνω στα ταβάνια του ίδιου σπιτιού κ' έσφύριζαν εύθυμοι σκοπούς, μέσα στο νεόχτιστο σπίτι. Έτσι και τότε άντηχούσε το σφυρίγμα τους μέσα στο άδειο διάστημα, που ο πατέρας μου κ' έγώ κμαρώνουμε τα ώραία σχέδια επάνω στους νεοχρωματισμένους τοίχους.

Έπειτα έκαμα ένα γύρο άκόμα, στάθηκα στα δηθάνοικτα παράθυρα, κύτταξα το περιβόλι μάς, καταπράσινο και άνδισμένο, μέσα στο δροσερό φώς, από την κρεββατοκάμαρα της μητέρας μου και το πέλαγος απλωμένο, ήσυχο και ακίνητο, με χρυσά σπιθοβολήματα, κάτω από το παράθυρο το δικό μου. Μου ήρθε πάλι να καθίσω κοντά στο παράθυρο που περνούσα ώρες όλόκληρες, σάν χαζός, την ώρα που μ' έστελλαν να διαβάσω. Τί είχε να κάνη σάν δεν θα ήξερα αύριο το μάθημά μου. Δεν ήτανε ή πρώτη φορά. Αυτο λευκά πανάκια έχάνοντο στο πέλαγος μακρυνά, έσβυναν σιγά μέσα στα τελευταία σύννεφα του όριζοντος. Έκαμα να πάρω την καρέκλα μου. Δεν ευρήκα τίποτε τριγύρω μου, από τους τέσσερες τοίχους. Η έρημία αυτή μ' έτρόμαξε. Έφυγα, βιαστικά, με την ιδέα να μη ξαναγυρίσω πίσω. Πώς ήθελα να ήμουν μαζί με τα λευκά πανάκια που έφευγαν στην άκρη του πελάγου!

Από τόν καιρόν εκείνο δεν ξαναγύρισα. Αποφευγα μάλιστα να περάσω από τόν παληό μου δρόμο. Συνα εβρέθηκα σε ανάγκη να το κάμω, μα πάντα άλλαξα δρόμο, έκανα έναν άλλόδρομο και τραβούσα τη δουλειά μου. Όχι έτσι, μόνο και μόνο γιατί μου έκανε λύπη να ξαναβλέπω το σπίτι, που δεν ήτανε πια δικό μας. Εξ εναντίας ή λύπη αυτή μου έκανε κατά βάθος μιá ευχαρίστησι και πολλές φορές, όταν από μακρυνά, ξεχώριζα της δύο κορυφές των κυπαρισσιών, πίσω από τους μανδροτόιχους και τα χαμηλόσπιτα, μου άρεσε να στέκο και να τα κυττάω σάν παληούς γνωρίμους. Μα δεν ξέρω, ένα περιστατικό μ' έκαμε να κρυώσω με το παλαιό μας σπίτι και να πορευτώ περισσότερο να τάντικρύζω.

Μιá φορά που περνούσα ξενοιασμένος από κάτω, κάτι τι με ξάφνισε. Ένα τραγούδι δυνατό, άγριο και πρόστιχο, συνωδευμένο από παράχορδα όργανα, μου χτύπησε στ' αυτιά. Γύρισα και είδα τα παράθυρά του φωτισμένα, άνοικτά πέρα-πέρα, με μιá βάνουσα χαρά. Τό τραγούδι έβγαίνει από κεί μέσα κ' εξακολουθούσε δυνατό, με διακοπές από γέλια και ξεφω-

νήματα. Μέσα από ένα άνοιχτό ποράθυρο είδα στόν τοίχο επάνω να γυαλίζουν επιδεικτικά άραδιασμένα επάνω σ' ένα έπιπλο, διάφορα γυαλικά και όσημικά. Ήταν στόν ίδιο τοίχο, που άκουμπούσε άλλοτε ή βιβλιοθήκη του πατέρα μου, με τα σοβαρά, χονδρά βιβλία. Και τ' τραγούδι εξακολουθούσε όλοένα δυνατότερο, όλοένα βραχνότερο...

Από τη στιγμήν εκείνη το σπίτι μας μου είχε γίνει ξένο. Μιá άηδία μάλιστα είχε γεννηθή βαθειά μέσα μου. Τα βάνουσα τραγούδια και οι χαρές του ταίριαζαν τόσο λίγο, που για μιá στιγμή δεν ήξερα αν πρέπει να το συχαθώ ή να το λυπηθώ. Θαρούσα πώς κ' αυτό βαθειά μέσα στα θεμέλιά του έπασχε, από την ευθυμία αυτή. Ήταν ένα σπίτι μελαγχολικό και λυπημένο από τα νειάτα του. Η χαρά ποτέ δεν άντηχσε μέσα του με βιολιά και τραγούδια. Ήταν κ' οι χαρές του σιγαλάις και μετρημέναις σάν της λύπης του. Μιá ήσυχη μελαγχολία το σκέπαζε πάντα, κ' ένας πόνος κρυφός κατοικούσε κάτω από τη στέγη του. Ο πατέρας μου μπήκε άρρωστος και βασανισμένος εκεί μέσα, από την πρώτην ήμέρα, καρφωμένος σε μιá πολυθρόνα. Η μητέρα μου νοσοκόμος στο πλάι του, πιστή κ' άφοσιωμένη. Κ' έγώ, όταν δεν εκύτταξα τη θάλασσα και τα λευκά πανάκια, από το παράθυρό μου, καθισμένος δίπλα του, να του διαβάζω από τα μεγάλα παλαιά βιβλία της βιβλιοθήκης του, που δεν τα καταλάβαινα μα ταγαπούσα. Και ή ύπνη-τριά μας, μιá γρηά, χαροκαμένη, φορτωμένη λύπης, με τα μάτια πάντα κόκκινα από τα παλαιά κλάματα, που είχαν στερέψει τώρα. Και όλοι περπατούσαμε σιγά και διακριτικά μέσα σ' αυτό το σπίτι. Ός και τα πουλιά, μέσα στα κλαδιά των άκακιών και της γαζίας μας, τραγουδούσαν κι' αυτά με σβυσμένες φωνούλες. Και όμως ήτον μιá ώραία και ευγενικιά θλίψη, ή θλίψη του σπιτιού αυτού. Δεν έμοιαζε με της λύπης της άσχημης, που σε πιάνουν από τόν λαϊμό, μέσα στανάκαθαρτα κατώγεια, μέσα στη σκιά και την ύγρασία. Τό φώς εμπαινε άφθονο και ώραίο από τα μεγάλα παράθυρα, ό λαμπρός ήλιος άγκάλιαζε πρόσωπα και πράγματα, ό μπάτης βαλσάμωνε με της θαλάσσιες μυρωδιές τη μελαγχολία μας και ή εωδιασμένη άναπνοή του κήπου μάς έκανε πάντα συνιροφία. Ός και τα παλαιά, θλιβερά πρόσωπα επάνω στους τοίχους, έφαινοντο σάν να ήθελαν να ξαναζηήσουν κι' αυτά σε μιá νέα ζωή, μαζί μας. Ό! χωρίς άλλο τώρα, με τη νέα του ζωή και την

καινούρια του χαρά, το δυστυχισμένο το σπίτι θα ένοιωθε μιá βαθειά λύπη και μιá παράξενη άποστροφή μέσα στα θεμέλια του. Τό λυπηθήκα από μέσα απ' την καρδιά μου κ' έφυγα μακρυνά και δεν θέλησα να ξαναπεράσω πια σιμά του.

Και όμως πώς μου τύχε να ξαναγυρίσω εκείνη τη βραδεία κ' έγώ δεν τό καταλαβαίνω. Όσοι άκουσαν τό πάθημά μου, ένα άστειό πάθημα, γελούν ακόμη με την άπρημαδα μου. Γελώ κ' έγώ με τα χείλια μου. Μόνο με τα χείλια μου.

Έχαν περάσει τέσσερες μήνες από τόν καιρό που άφισα για πάντα το παλαιό μας σπίτι. Στο καινούριο σπίτι είχαμε φέρει μαζί μας τη μελαγχολία μας, χωρίς τα θαλάσσια δροσερά βάλσαμα του μπάτη, χωρίς της ευωδιές των άκακιών και της γαζίας μας. Ο πατέρας μου δεν μάρεσε να βαστάξη στην καινούρια ζωή. Τώρα καταλαβαίνω πώς ή όμορφιά τόν κρατούσε στόν κόσμο. Η σκοτεινή λύπη του νέου σπιτιού τόν έπνιξε. Και μιάν ήμέρα πέρασε πάλι για τελευταία φορά, κάτω από την στενή, χαμηλή θύρα. Και τό πρόσωπό του ήτανε πιο χαρούμενο και πιο ήμερο, τώρα που έφευγε, από την ήμέρα που έρχότανε.

Τέσσερες μήνες, ναί, σωστοί τέσσερες μήνες είχαν περάσει από τόν καιρό που άφισαμε τό παλαιό μας σπίτι. Ένα βράδυ γύριζα να κοιμηθώ, με μιá παράξενη ευθυμία. Ο νους μου έτρεχε στα πιο εύθυμα πράγματα της ζωής. Και τα πόδια μου μ' έφερναν έλαφρά, χωρίς να καταλαβαίνω που πηγαίνω. Εφθασα στη θύρα του παλαιού μας σπιτιού και χτύπησα τό κουδούνι. Ο ήχος μου ήτον γνωστός και ευχάριστος. Αυτο χτυπήματα σάν πάντα. Και περίμενα να μου άνοίξουν. Μιá έλαφρά ευωδία από τα νυχτολούλουδα με χαιρετούσε από τα βάθη του κήπου. Έξαφνα άνοίγει ένα παράθυρο. Ο κρότος του μου φάνηκε πώς μ' έξύπνησε από ένα ώραίο όνειρο σε μιάν άσχημη ζωή. Είχα καταλάβει πια την πλάνη μου. Στο σπίτι μας δεν άνοιγαν ποτέ έτσι τα παράθυρα σάν χτυπούσε ή θύρα. Μα δεν ήταν πια καιρός να διορθωθή τό λάθος μου. Μιá στιγμή έσκέφθηκα να τρέξω και να χαθώ σάν κλέφτης. Έμεινα ως τόσο καρφωμένος εκεί, μπροστά στη ξένη θύρα. Μιá φωνή άγρια μου χτύπησε ταυτιά.

— Ποιός είνε;
Έμεινα βουβός.

Δεύτερη φωνή, αγριώτερη.

— Ποιός είνε;

— Έδώ κάθεται, σās παρακαλώ, ο κύριος...

Και είπα με ντροπή τὸ οικογενειακό μας ὄνομα, κρύβοντας τὸ πρόσωπό μου στὴ σκιά.

Τὸ παράθυρο ἔκλεισε δυνατά, με λίγα μασσημένα ἀγρια λόγια ποῦ δὲν τὰ κατάλαβα. Τὸ λάθος ἦτανε δικό μου. Εἶχα χαλάσει τὸν βαρὺν ὕπνο ἐνὸς εὐτυχισμένου ἀνθρώπου.

Ἐτράβηξα τὸν δρόμο μου, με μιὰ τρεμοῦλα στὰ γόνατα, μακριὰ ἀπὸ τὴν ξένη θύρα. Στὸ χαμηλὸ ταρτσάκι, δίπλα στὴ μάνδρα, ἕνα ταρτσάκι ποῦ σκέπαζε τὰ δωμάτια τοῦ κηπουροῦ μας, ἕνα μαῦρο κουλουριασμένο πρᾶγμα, κοντὰ στὸν καπνοδόχο, μ' ἔκαμε νὰ σηκώσω τὰ μάτια μου. Ἦτανε ἡ χαϊδεμένη μας ἡ γάτα. Πάντα στὴν ἴδια τῆς θέσι, κοντὰ στὸν καπνοδόχο.

Αὐτὴ μονάχα δὲν θέλησε νὰ μᾶς ἀκολουθήσῃ. Ἔμεινε πιστὴ στὸ παλαιὸ σπίτι. Καμμιά δύναμις δὲν εἰμποροῦσε νὰ ξεκολλήσῃ τὸ ἀδύνατο αὐτὸ πλάσμα, ἀπὸ τὴ στέγη ποῦ γεννήθηκε. Καί, δὲν ἤξεύρω πῶς, τὸ ἀσθενικὸ αὐτὸ πλάσμα μοῦ γέννησε κάποιον σεβασμὸ μετὴ δύναμι τῆς ἀγάπης του. Ἐκαμα νὰ τὴν φωνάξω, νὰκούσω τὸ παραπονετικὸ μισούρισμά της, νὰ τῆς πῶ ἀκόμα, πῶς πέθανε ὁ καυμένος ὁ πατέρας... Μὰ ὁ ἥσυχος, εὐτυχισμένος ὕπνος της, μοῦ φάνηκε σὰν κάτι τι ἱερό, κάτω ἀπὸ τὴν ὠραία ἀστροφεγγιά. Τὴν ἄφηκα νὰ κοιμηθῇ, κουλουριασμένη ἀπάνω στὸ δῶμα, δίπλα στὸν καπνοδόχο. Ἐγὼ μονάχα ἔπρεπε νὰ φύγω μακριὰ ἀπὸ τὸ ξένο σπίτι. Καὶ τράβηξα τὸν δρόμο μου, με βιαστικὰ βήματα, σὰν κλέφτης.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΤΟ ΕΝΣΤΙΚΤΟΝ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

Τὸ φιλοσοφικὸν σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν πέρυσι ἐν Παρισίοις ὁ διάσημος ρώσος καθηγητὴς Μετσνικόφ¹, μολονότι ὁ συγγραφεὺς του λέγει ὅτι ἀπευθύνεται « πρὸς τοὺς τυχόντας ἀνωτέρας ἐπιστημονικῆς μορφώσεως καὶ ὀρισημένως πρὸς τοὺς φυσιολόγους », οὐχ ἦντο δύνάται νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον κάθε ἀνεπτυγμένου καὶ κυριολεκτικῶς φιλοσόφου ἀνθρώπου, ὄχι μόνον εἰς τὰς μεγάλας τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος γραμμᾶς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς περιεργωτάτας ἀληθῶς τῆς ἐπιστημονικῆς ἀποδείξεώς του λεπτομερείας. Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ πρώτη ἔκδοσις τοῦ βιβλίου, — ἴσως δὲ ἕως τώρα καὶ ἡ δευτέρα, — ἐξηγλήθη, δὲν ὑποθέτω δὲ ὅτι αἱ χιλιάδες αὐταὶ τῶν ἀναγνωστῶν ἦσαν ὄφρ καὶ φυσιολόγοι!

Ἐν βιβλίον ἐπιστημονικὸν καὶ συγχρόνως φιλοσοφικόν, παρουσιάζον ὑπὸ νέαν ἀποψιν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, σπουδάζον ὑπὸ νέον φῶς τὰ μεγάλα καὶ αἰώνια προβλήματα τῆς ζωῆς, τοῦ γήρατος, τοῦ θανάτου, τῆς εὐτυχίας, ἐγκατεσπαρμένον με γνώμας φιλοσόφων καὶ με στίχους ποιητῶν, — τοιοῦτο γενικόν, τολμηρὸν καὶ ἀνθρώπινον βιβλίον, δὲν ἦτο δυνα-

τὸν νὰ ἐνδιαφέρῃ ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τοὺς ἐπιστήμονας. Ὑπέσχετο καὶ αὐτὸ μίαν παρηγορίαν, — τὴν παρηγορίαν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἐπιζητεῖ κάθε δυστυχῆς « ἀνθρωπος, ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον » διὰ νάπορῃ, νὰ σκεφθῇ, νὰ ἐρωτήσῃ, νὰ πιστεύσῃ, νάπογοητευθῇ, νάπελπισθῇ καὶ νάποθάνῃ.

Δὲν θέλω νὰ εἶπω, ὅτι ἡ παρηγορία τὴν ὁποίαν προσφέρει τὸ βιβλίον τοῦ Μετσνικόφ εἶνε ἀσφαλεστέρα ἀπὸ κάθε ἄλλην. Τὸ σωτήριον αὐτὸ ἐνστικτον τοῦ θανάτου, τὸ ὁποῖον θάναφανῇ αἰρομένης τῆς σπουδαιότερας δυσαρμονίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, (καὶ θὰ ἴδωμεν κατωτέρω ποία εἶνε αὐτή), διὰ γήρατος θάλαροῦ, ὑγιοῦς, ἀνωδύνου καὶ ἀκμαίου, ὁποῖον θὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἡ μέλλουσα πρόοδος τῆς Ἐπιστήμης, — εἶνε μία ὠραία ὑπόθεσις, ἐπιδεικτικὴ μεγάλων ἀμφιβολιών. Ἄλλ' ἂν ἡ ὑπόσχεσις περὶ τῆς εὐτυχίας τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Μετσνικόφ εἶνε ἀρκετὰ ἀόριστος καὶ ἴσως χιμαιρικὴ, ἡ μελέτη δμως τῆς ἀνθρωπίνης δυστυχίας εἶνε εἰς αὐτὸ ἐξόχως θετικὴ. Ἐδῶ δὲν ὁμιλεῖ ὁ φιλόσοφος, ἀλλ' ὁ ἐπιστήμων. Διὰ τὸ ἄνθρωπος εἶνε δυστυχῆς; Διότι ὁ ὀργανισμὸς του, τὸν ὁποῖον ἐκλήρονόμησεν ἐκ τῶν ζώων, τῶν μακρινῶν προγόνων του, καὶ αἱ συνθῆκαι ὑπὸ τὰς ὁποίας σήμερον ζῆ, εὐρίσκονται εἰς ἀσυμφωνίαν διότι

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ Δ^{ος} ΜΠΡΕΒΑΛ
ΕΡΓΟΝ ΛΕΟΝΤΟΣ ΜΠΟΝΝΑ

(¹) Etudes sur la nature humaine — Essai de philosophie optimiste — par Elie Metchnikoff, professeur à l'Institut Pasteur, Paris, 1903. (Mason et Cie.)

ή φύσις του έχει μερικάς ἀτελείας, δυσαρμονίας (désarmonies) ὡς τὰς ὀνομάζει ὁ συγγραφεύς, προσωρινὰς ἴσως, ἀλλ' ἐκ τῶν ὁποίων πηγάζουν πλείστα δεινά, εἰς μάτην καταπολεμηθέντα μέχρι τοῦδε καὶ διὰ τῆς θρησκείας, καὶ διὰ τῆς φιλοσοφίας, καὶ διὰ τῆς ἐπιστήμης. Μόνη ἡ τελευταία αὕτη δὲν ἐχρεωκόπησεν. Ὁ σκοπὸς τῆς ἦτο, εἶνε καὶ θὰ εἶνε νὰ ἐκμηδενίσῃ τὰς δυσαρμονίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, νὰ θεραπεύσῃ τὰ ἐξ αὐτῶν δεινά, νὰ παρατείνῃ καὶ νὰ βελτιώσῃ τὴν ζωὴν, νὰ καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπον, ὡς ὀργανισμόν, τέλειον καὶ εὐτυχῆ. Πρὸς τοῦτο ἐργάζεται καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μετονικόφ εἰς τὸ Ἰνστιτούτον Παστέρ, ὅπου τὰ περιεργότατα πειράματά του καὶ τὰ ἀκόμη περιεργότερα συμπεράσματά του περὶ τοῦ γήρατος, — ὡς νόσου ἰασίμου, — τόσον ἐξεγείρουν ἐνδιαφέρον καὶ τόσας ἐμπνέουν γεροντικὰς ἐλπίδας. . . Ἀλλὰ τὴν τελευταίαν τῆς λέξιν ἡ θανατοῦργος Ἐπιστήμη δὲν θὰ τὴν εἰπῆ βέβαια σήμερον ἢ αὔριον. . . Ἡμεῖς, ἡ παροῦσα γενεὰ — καὶ τίς οἶδε πόσαι ἄλλαι ἀκόμη! — θὰ ἐξακολουθήσωμεν νὰ φέρωμεν τὰς δυσαρμονίας μας καὶ τὴν δυστυχίαν μας. Καὶ ἀφοῦ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ γίνωμεν εὐτυχεῖς, ἄς μάθωμεν τουλάχιστον διατὶ εἴμεθα δυστυχεῖς καὶ κατὰ ποῖον τρόπον ὑπάρχει ἐλπίς νὰ εὐτυχίσῃ ἡ ἀνθρωπότης εἰς τὸ μέλλον. Δὲν εἶνε μία παρηγορία καὶ αὐτό;

Οἱ ἀναγνώσται τῶν « Παναθηναίων », ὅσοι δὲν ἀνέγνωσαν τὸ περίφημον βιβλίον τοῦ Μετονικόφ, θὰ ἤθελαν, ὑποθέτω, νὰ ἔβλεπαν ἐδῶ μίαν ἀκριβῆ περὶληψιν, προπάντων μετα τὸν θόρυβον, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐσχάτως κ' ἐδῶ περὶ τὸ ὄνομα τοῦ ρώσσου ἐπιστήμονος. Τοῦ κόπου τούτου μὲ ἀπαλλάσσει ὁ συγγραφεύς, ὁ ὁποῖος συνοψίζει ὀλόκληρον τὸ βιβλίον εἰς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον. Καὶ θὰ τὸ μεταφέρω, μὲ ὀλίγας μόνον προσθαφαιρέσεις.

Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν, καταγόμενος ἀπὸ κάποιον ἀνθρωπόμορφον πύθηκον, ἐκκληρονόμησεν ὀργανισμόν κατάλληλον διὰ συνθήκας ζωῆς ὅλων διαφόρους ἀπὸ ἐκεῖνας, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἀναγκάζεται τῶρα νὰ ζῇ. Προικισμένος δι' ἐγκέφαλον ἀπείρως πλέον ἀνεπτυγμένον ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλον τῶν προγόνων του ζῶων, ὁ ἄνθρωπος δὴναιε νέαν ὁδὸν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἀνωτέρων ὄντων. Ἡ τόσον ἀπότομος αὕτη μεταβολὴ φύσεως, ἐπέφερε πλῆθος ὀργανικῶν δυσαρμονιῶν, αἱ ὁποῖαι εἶνε τόσον ζωηρότε-

ρον αἰσθηταί, ὅσον οἱ ἄνθρωποι γίνονται νοημονέστεροι κ' εὐαισθητότεροι. Ἐκ τούτων πλῆθος δυστυχιῶν, τὰς ὁποίας ἡ ταλαίπωρος ἀνθρωπότης προσελάθησε νὰ ἐπανορθώσῃ δι' ὅλων τῶν μέσων. Αἱ δυσαρμονίαι τῆς γενετικῆς ὁρμῆς, — π. χ. παρὰ τῷ ἀνδρὶ, ὁ ἐρωτικὸς πόθος ὁ ἐπιμένων καὶ μετὰ τὴν γεροντικὴν ἀνικανότητα ἢ παρὰ τῇ γυναικί, ἡ ὀργανικὴ ἰκανότης πρὸς τεκνοποιεῖαν πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἐρωτικοῦ πόθου, — αἱ δυσαρμονίαι αὗται ὑπεγόρευσαν μεθόδους συχνάκις λιαν παραδόξους πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ, διὰ τὰς ὁποίας δὲν θὰ ἦτο εὐσχημον νὰ λεπτολογήσωμεν. Ἀλλ' ἡ μεγαλύτερα δυσαρμονία τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἶνε ἡ τοῦ παθολογικοῦ γήρατος, τὸ ὁποῖον καθιστᾷ ἀδύνατον τὴν γέννησιν τοῦ ἐνστικτοῦ τοῦ θανάτου, ὅπου ἀναγκάτως θὰ ἔφθανεν ὁ ἄνθρωπος, ἂν τὸ γῆρας τοῦ ἦτο φυσιολογικόν. Ἡ δυσαρμονία αὕτη, δηλαδή ἡ ἐπιμένουσα ἀγάπη πρὸς τὴν ζωὴν, (τὸ ἐνστικτοῦ τῆς ζωῆς) καθ' ἣν στιγμὴν προπάντων αὕτη ἐκλείπει, ἔδοκε λαβὴν εἰς παιδαριώδεις καὶ πεπλανημένας θεωρίας περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, περὶ σωματικῆς ἀναστάσεως, καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας δοξασίας παρομοίας φύσεως.

Ἀλλ' ἡ ἀνθρωπίνη διάνοις, ἐξακολουθοῦσα τὴν προοδευτικὴν τῆς ἐξέλιξιν, διεμαρτυρήθη κατὰ τῶν πρωτογενῶν τούτων παρηγοριῶν. Ἀνίκανος νὰ ποκαταστήσῃ τὴν πολυπόθητον ἁρμονίαν, ἡ ἀνθρωπότης ὑπέπεσεν εἰς μοιρολατρίαν παθητικὴν, κ' ἐπίστευσε μάλιστα ὅτι ἡ ὑπαρξὶς τοῦ ἀνθρώπου εἶνε τρόπον τινὰ εἰρωναία τῆς φύσεως, παρεκτροπὴ τῆς φυσικῆς ἐξέλιξεως τῶν ὄντων. Ἡ θεικὴ Ἐπιστήμη, ἐν τῇ βραδείᾳ ἀλλ' ἀσφαλεῖ αὐτῆς προόδῳ, ἐπεχείρησε τέλος νὰ ἐπιβληθῇ. Παθητικὸν προχωροῦσα ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦ εἰς τὸ σύνθετον καὶ ἀπὸ τοῦ μερικοῦ εἰς τὸ γενικόν, ἐπίστρωσε σειρὰν ἀληθειῶν, τὰς ὁποίας ὅλοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἀναγνωρίσουν.

Ἡ δυστυχὴς ἀνθρωπότης ὑπέβαλλεν εἰς τὴν Ἐπιστήμην ἐρωτήσεις ἐπὶ ἐρωτήσεων, δυσφοροῦσα διὰ τὴν βραδύτητα τῶν ἐπιστημονικῶν προόδων. Ἐκέρυττε ματαίως καὶ ἀνωφελεῖς τὰς λύσεις τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἡ Ἐπιστήμη κατῴρθονεν ἐκαστοτε νὰ ἐπιλύῃ. Ἐπροτιμοῦσε πάντοτε νὰ στρέφεται πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ νὰ δελεάζεται ἀπὸ τὰς γλυκείας πλάνας, τὰς ὁποίας τῇ παρέιχον αἱ θρησκείαι καὶ τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα τῶν μεταφυσικῶν.

Ἀλλ' ἡ Ἐπιστήμη, μὲ πλήρη πεποιθήσιν

Ἠλίας Μετονικόφ.

εἰς τὰς μεθόδους, αἱ ὁποῖαι τὴν καθοδηγοῦν, ἐξηκολούθει ἡσυχῶς τὸ ἔργον τῆς. Ὀλίγον καθ' ὀλίγον, εὐρήθη εἰς θέσιν ν' ἀποκριθῇ εἰς τινὰς ἐρωτήσεις, αἱ ὁποῖαι τῇ εἶχον ὑποβληθῇ.

Πόθεν ἐρχόμεθα; τὴν ἡρώτων διαρκῶς. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε ὄν ἰδιαίτερον, προνομιούχον, πλασμένον καθ' εἰκόνα Θεοῦ κ' ἐμψυχωμένον μὲ πνοὴν θείαν, ἀθάνατον; Ὁχι, ἀπεκρίθη ἡ Ἐπιστήμη: ὁ ἄνθρωπος εἶνε τρόπον τινὰ ἐξάμβλωμα πύθηκου, προικισμένον μὲ μεγάλην νοημοσύνην καὶ ἰκανὸν νὰ προοδεύσῃ πολὺ. Ὁ ἐγκέφαλός του ἐκτελεῖ λειτουργίας πολυσυνθέτους καὶ ὑψηλάς, πολὺ ἀνωτέρας ἀπὸ τὰς τῶν προγόνων του ζῶων, ἀλλ' αἱ λειτουργίαι αὗται δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν ὑπαρξὶν ἀθανάτου ψυχῆς.

Ποῦ πηγαίνομεν; Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπησχόλησε περισσότερον τὴν ἀνθρωπότητα, διότι δὲν τὴν ἔμελε τόσον περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς ὅσον περὶ τοῦ προορισμοῦ τῆς. Ὁ θάνατος ἐπιφέρει ἄρα γε τελείαν ἐκμηδένισιν, ἢ μήπως εἶνε ἡ ἀρχὴ νέας ζωῆς ἀτελευτήτου; Ἐὰν τὸ δεύτερον δὲν εἶνε ἀληθές, τί ποιητέον πρὸ τοῦ ἀναποφεύκτου θανάτου;

Ἡ Ἐπιστήμη δὲν δύναται νὰ παραδεχθῇ ἀθανασίαν τῆς ἐνσυνειδήτου ψυχῆς, διότι ἡ

συνείδησις εἶνε λειτουργία στοιχείων τοῦ σώματος μας, τὰ ὁποῖα δὲν εἰμποροῦν νὰ ζήσουν αἰωνίως. Ἡ ἀθανασία ὑφίσταται μόνον δι' ὄντα πολὺ κατώτερα, — μονοκύτταρα, ἐγγυματοειδῆ, — τὰ ὁποῖα ἀνανεοῦνται διὰ διχασμοῦ καὶ δι' ἀνακαινίσεως τελείας, ἀλλὰ δὲν ἔχουν διόλου ἀνεπτυγμένην τὴν συνείδησιν.

Ὁ θάνατός μας εἶνε λοιπὸν ἀληθῆς ἐκμηδένισιν, μᾶς φαίνεται δὲ ἀνυπόφορος ἐξ αἰτίας τῶν συνθηκῶν ὑπὸ τὰς ὁποίας μᾶς εὐρίσκει. Διότι ἐπέρχεται συνήθως καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀπετελείωσε τὴν φυσιολογικὴν του ἐξέλιξιν καὶ κατέχει ἀκόμη ἐπιτελῶς ἀπὸ τὸ ἐνστικτοῦ, ἀπὸ τὴν ἀγάπην τῆς ζωῆς.

Ἀφότου ὁ ἄνθρωπος ἐξήρθη κάπως ὑψηλότερα τῶν ἀτομικῶν καὶ ταπεινῶν του συμπεριόντων, ἠρώτησεν ἂν ὁ ἄνθρωπινος βίος ἔχη σκοπὸν, καὶ ποῖος ὁ σκοπὸς οὗτος. Μὴ βλέπων αὐτὸν καθαρῶς, κατήντησε νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἡ ζωὴ του εἶνε ἀπλή συγκυρία καὶ σύμπτωσης, καὶ ὅτι δὲν ἔπρεπεν οὔτε κἂν νὰ ἐρωτᾷ περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς. Ἐπὶ τοῦ προβλήματος τούτου, ἔφθασεν εἰς συμπεράσματα ἀπελπιστικά καὶ ἀπαισιόδοξα. Ἡ ἀνθρωπότης εὐρέθη εἰς τὴν θέσιν παιδίου, τὸ ὁποῖον, πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς γενετικῆς ὁρμῆς, θὰ ἠρώτα ποῖος εἶνε ὁ σκοπὸς τῶν γεννητικῶν του ὀργάνων. Ἐπειδὴ τὰ ὄργανα αὗτα δὲν χρησιμεύουν εἰς τίποτε καθ' ὅλας τὰς φυσιολογικὰς λειτουργίας τοῦ ἀνήβου, θὰ ἠδύνατο εὐκόλως νὰ συμπεράνῃ ὅτι εἶνε ἀπολύτως ἄχρηστα εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ὅτι αὕτη ἀκόμη ἡ ὑπαρξὶς των εἶνε παραλογισμὸς.

Ὁ ἄνθρωπος, ἔνεκα τῶν σπουδαίων δυσαρμονιῶν τῆς φύσεώς του, δὲν ἀκολουθεῖ τὴν κανονικὴν του ἐξέλιξιν. Ἡ πρώτη περίοδος τῆς ζωῆς διαρρέει χωρὶς μεγάλας ἀνωμαλίας ἀκόμη, ἀλλὰ, μετὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, ἡ ἐξέλιξις μας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον παρεκκλίνει, ἀνακόπτεται, καταλήγουσα εἰς γῆρας πρόωρον καὶ παθολογικόν, καὶ εἰς θάνατον πρόωμον καὶ ἀφύσικον. Ἀρὰ γε, ὁ σκοπὸς τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς δὲν ἔγκειται μᾶλλον εἰς τὴν τελείαν ἀποπεράτωσιν τοῦ φυσιολογικοῦ κύκλου τῆς ζωῆς ταύτης, ὥστε νὰ καταλήγῃ εἰς γῆρας φυσικόν, εἰς τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἐνστικτοῦ τῆς ζωῆς καὶ εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἐνστικτοῦ τοῦ θανάτου;

[Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχές.]

Γε. Ξ.

ΟΙ ΔΥΣΤΥΧΙΣΜΕΝΟΙ

ΑΝΕΚΤΙΜΗΤΗ ΜΟΥ ΒΑΡΒΑΡΑ ΑΛΕΞΕΓΕΒΝΑ

Χθές ήμουν ευτυχής, πολύ, παραπολύ ευτυχής! Μια φορά επί τέλους στη ζωή σου, πεισματάρα, ακουσες και μένα. Τό βράδυ, στάς δικτώ, ξύπνησα — ξέρεις, αγάπη μου, πώς συνειθίζω να πλαγιάζω ένα-δυό ώρες όταν επιστρέφω από το γραφείο — είχα αγοράσει ένα κερύ, έτοιμάσα τα χαρτιά μου και την πένα μου. Ξαφνα έσηκώσα τα μάτια, και ή καρδιά μου επέταξε από χαρά! Ένόησες λοιπόν εκείνο που ήθελα, εκείνο που είχε ανάγκη ή καρδιά μου! Στο παράθυρό σου είδα το παραπέτασμα σηκωμένο από τη μιά γωνιά και πιασμένο επάνω στη γλάστρα της βαλσαμίνης. Απαράλλακτα όπως σου είχα είπει προχθές! Ένόμισα ακόμη πώς είδα και το πρόσωπό σου στο παράθυρο. Μου φάνηκε πώς και σύ μ' έβλεπες από το δωμάτιό σου, πώς και σύ μ' έσυλλογίζεσθε. Και πώς έθύμωσα, φιλιότη μου, που δεν ήμπορεσα να ιδώ καλά το νόστιμο προσωπάκι σου! Μια φορά έβλεπα κ' εγώ καλά, αγάπη μου. Τώρα βλέπω θαμπά, οδ γάρ μόνον το γήρας έρχεται. λίγο αν εργασθώ το βράδυ, λίγο αν γράψω, το πρωί τα μάτια μου είνε κόκκινα και δακρυσμένα. στούς ξένους εντρέπομαι να παρουσιάζωμαι έτσι. Είδα όμως με της ψυχής τα μάτια το χαμόγελό σου, μικρό μου άγγελε, το καλό, το αγαθό σου χαμόγελο και στην καρδιά μου ήσθάνθηκα ό,τι ήσθάνθηκα όταν σ' έφίλησα, Βάρεγκα, — θυμάσαι μικρό μου άγγελε; Ξέρεις, αγάπη μου, μου φάνηκε πώς με φοβέρισες με το δάκτυλο! Είνε αλήθεια, διαβολάκι; Χωρίς άλλο να μου ξηγήσης όλα αυτά ένα ένα στο γράμμα σου.

Λοιπόν, πώς σου φαίνεται ή ανακάλυψις αυτή με το παραπέτασμα, Βάρεγκα; Δεν είνε πολύ ωραία; Είτε εργάζομαι, είτε είμαι πλαγιασμένος, είτε ξυπνος, ξέρω με το μέσον αυτό πώς και σύ με συλλογίζεσαι, πώς με θυμάσαι, πώς είσαι καλά και εύθυμη. Κατεβάζεις το παραπέτασμα, — και μου λές: «Υγείαινε Μάκαρ Άλεξέγεβιτς, είνε ώρα του ύπνου». Τό σηκώνεις, — και σημαίνει: «Καλημέρα, Μάκαρ Άλεξέγεβιτς. Έγώ, χάρις τῷ Θεῷ, είμαι καλά

και ευχαριστημένη!» Βλέπεις, ψυχή μου, τί καλή εφεύρεσις αντι άλληλογραφίας! Δεν είνε εδφύς; Η ιδέα είνε δική μου! Τί σου είμαι γι' αυτά, Βαρβάρα Άλεξέγεβνα!

Μάθε, αγάπη μου, Βαρβάρα Άλεξέγεβνα, πώς την περασμένη νύκτα έκοιμήθηκα καλά, που δεν τό περιμένα. και είμαι πολύ ευχαριστημένος. Συνήθως δεν κοιμάται κανείς καλά την πρώτη βραδυά στη νέα του κατοικία. είνε και δεν είνε τό ίδιο πράγμα! Τό πρωί ξύπνησα ελαφρός και χαρούμενος! Τί δημοφής ήμέρα σήμερα, αγάπη μου! Στο σπίτι μας άνοιξαν ένα παράθυρο. ο ήλιος λάμπει, τά πουλιά κελαδοῦν, ο αέρας είνε γεμάτος από της άνοιξιάτικες εὐωδιές, και όλη ή φύσις ζωογονείται και καθεί έχει τη δροσιά της άνοιξης. Σήμερα έπλασα και ωραία όνειρα, που όλα είχαν έσένα μέσα των, Βάρεγκα. Σε παρωμοιάζα με τά πουλάκια του ούρανοῦ, πλασμένα για να σκορποῦν τη χαρά και να είνε τό στολίδι της φύσεως. Και έσκαπτόμουν, Βάρεγκα, πώς εμείς οι άνθρωποι, που ή ζωή μας είνε όλο φροντίδες και βάσανα, έπρεπε να ζηλεύουμε την άδοξη και ήρεμη εύτυχία των πουλιών — και χίλιες σκέψεις παρόμοιες. θέλω να ειλώ πώς έκαμνα όλοένα τέτοιες μακρυνές παρομοιώσεις. Σ' ένα βιβλίο, Βάρεγκα, που έχω επάνω στο τραπέζι μου, εὐρίσκονται ή ίδιαις σκέψεις και όλα αυτά αναπτύσσονται δια μακρῶν. Θέλω να σου ειλώ, αγάπη μου, πώς τά όνειροπολήματα είνε διαφόρων ειδῶν. Τώρα είμεθα στην άνοιξη και μάς έρχονται σκέψεις ευχάρισταις, λεπταίς, άστειταίς, και όνειρα τρυφερά. όλα είνε δόδινα. Αυτό ήθελα να σου ειλώ τά διάβασα μέσα στο βιβλίο. Ο συγγραφεύς γράφει τά ίδια πράγματα σε στίχους:

«Αχ, και να ήμωνα πουλί! κλπ.

Υπάρχουν και άλλαι σκέψεις, αλλά τί μάς μέλει! Και σύ, Βαρβάρα Άλεξέγεβνα, που επήγες σήμερα τό πρωί; Σε είδα όταν εφευγες σαν πουλάκι του ούρανοῦ. ήσουν τόσο χαρούμενη όταν επέρασες από την αύλή! Με τί ευχαρίστησι σ' εκύτταξα! Ά, Βάρεγκα, Βάρεγκα! μη μελαγχολής. τά δάκρυα δεν όφελούν τίποτε

τό γνωρίζω, αγάπη μου, τό γνωρίζω εκ πείρας. Τώρα είσαι τόσο ήσυχη, και ή υγεία σου εκαλιτέρευσε κάπως. — Και ή Φεδόρα σου; Ά, τί καλή γυναίκα! Γράψε μου, Βάρεγκα, πώς ζήτε τώρα ή δυό μαζί, αν ήσθε καθ' όλα ευχαριστημένοι. ή Φεδόρα είνε λίγο ροιυιάρα. μη σε μέλη όμως, Βάρεγκα, ο Θεός ως τη συχωρέση! Είνε τόσο καλή.

Σου έχω γράψει για την Τερέζα μας, — είνε επίσης καλή και τίμια γυναίκα. Μά πώς ήμουν ανήσυχος για την άλληλογραφία μας! Πώς θα έστέλλαμε τά γράμματά μας; Νά, όμως, που ο Θεός μάς έστειλε την Τερέζα. Είνε καλή και άμιλλητη. Μά ή νοικοκυρά μας είνε σκληρόκαρδη. Την μεταχειρίζεται σα σκλάβα.

Σε τί τρούπα έχώθηκα, Βαρβάρα Άλεξέγεβνα! Νά, μια φορά και κατοικία! Άλλοτε, θυμάσαι, έξουσα σαν έρημίτης — με την ήρεμία και τη σιωπή. ήκουε κανείς στο σπίτι μου και τό πέταμα της μύγας. Έδώ τί θόρυβος, τί φωναίς! Δεν σου είπα ακόμη τό καθεί του σπιτιού μας. Φαντάσου έναν μακρό διάδρομο, πολύ σκοτεινό και πολύ ακάθατο. Δεξιά του διαδρόμου ένας τοίχος ως επάνω. άριστερά διάφοραις θύραις όπως στα ξενοδοχεία. αυταίς ή θύραις λοιπόν ανήκουν στις κατοικίες, που καθεμιά είνε ένα δωμάτιο, και μέσα σ' αυτό τό δωμάτιο κατοικοῦν δύο και τρεις άνθρωποι. Τάξι μη ζητήης, είνε ή κιβωτός του Νῶε! Οι νοικάρηδες φαίνονται καλοί άνθρωποι, μορφωμένοι, πεπαιδευμένοι. Είνε και ένας υπάλληλος, (εργάζεται κάπου φιλολογικῶς), ένας σοφός. γνωρίζει τον Όμηρο, τον Βραμπέους¹, και διαφόρους συγγραφείς. για όλα μιλεί. — άνθρωπος εδφύνης! Είνε και δύο αξιωματικοί που διαρκῶς παίζουν χαρτιά. Είνε και ένας υπαξιωματικός του ναυτικοῦ και ένας Άγγλος που δίνει μαθήματα. Έννοια σου και θα σε διασκεδάσω, αγάπη μου. Με τό ερχόμενο γράμμα μου θα σου τους περιγράψω σατυρικῶς, δηλαδή θα σου κάμω καθενός την προσωπογραφία λεπτομερῶς. Η νοικοκυρά μας — μια γρηά κοντή και πολύ ακάθατη — φορεί όλη την ήμέρα βασανίζεις και ρόμπα. όλη την ήμέρα βασανίζει την Τερέζα. Έγώ κατοικῶ στο μαγειρείο. δηλαδή, ιδού πώς δίπλα στο μαγειρείο είνε ένα δωμάτιο (και πρέπει να σου ειλώ πώς τό μαγειρείο είνε καθαρό, φωτεινό, πολύ ωραίο) ένα μικρό ταπεινό καταφύγιο. . . ή, δια να εκφρασθῶ με περισσότερη

¹ Ρώσος δημοσιογράφος.

ἀκριβεία, τό μαγειρείο, εὐρύχωρο και με τρία παράθυρα, είνε χωρισμένο μ' ένα ξύλινο χώρισμα και άποτελεί ένα άλλο δωμάτιο, μια άλλη κατοικία ευρύχωρη, αναπαυτική, με ένα παράθυρο — πολύ καλή επί τέλους. Αυτή λοιπόν είνε ή στέγη μου. Έπειδή σου είπα ότι κατοικῶ στο μαγειρείο, μη ζητήσης αγάπη μου, στα λόγια μου καμμιά έννοια μυστηριώδη. Πραγματικῶς, κατοικῶ πίσω από τό χώρισμα, άλλ' αυτό δεν σημαίνει τίποτε. έχω στέγη δική μου, όπου ζω άπομονωμένος και πολύ ήσυχος. Έχω ένα κρεβάτι, ένα τραπέζι, ένα κομῶ, δύο καθέκτες. στον τοίχο ένα εικόνησμα. Βέβαια υπάρχουν κατοικίας ωραιότεραις, ίσως μάλιστα πολύ ωραιότεραις. αλλά τό κυριώτερον είνε ή άναπαυσίς. Έδιάλεξα αυτήν έδώ, διότι είνε αναπαυτική. δεν πιστεύω να βάλης άλλες ιδέες. Τό παράθυρό σου είνε άντικρύ, μάς χωρίζει μόνον μια αύλή, μια μικρή αύλή. σε βλέπω όταν περνῶς — για έναν δυστυχισμένο σαν εμέ, αυτό φαιδρνεί την κατοικία μου. και έχω και κάποια οικονομία. Τό μετριώτερο δωμάτιο στοιχίζει έδώ 30 ρούβλια χάρτινα. Αυτό για μένα είνε πολύ ακριβό! Έδώ πληρώνω 7 ρούβλια χάρτινα, τό τραπέζι στοιχίζει 5 ρούβλια άργυρά, που κάμνουν όλα 24 ρ 50 καπικια, ενώ άλλοτε επλήρωνα 30 ρούβλια σωστά. ήμουν λοιπόν αναγκασμένος να στεροῦμαι πολλά πράγματα. δεν έπινα τσάι κάθε ήμέρα, και τώρα έχω αρκετά για τό τσάι και για τη ζάχαρη. Ξέρεις, αγάπη μου, είνε και κάπως εντροπή να στερησαι τό τσάι. έδώ όλοι οι νοικάρηδες είνε ευκατάστατοι. αυτός είνε ο λόγος. Τό πίνω από αξιοπρέπεια. διαφορετικά δεν με πολυμέλει. Πρόσθεσε τώρα και τά μικρά έξοδα — κάτι χρειάζεται όλοένα — τά υπόδηματα και τά φορέματα, τί μένει; Όλος ο μισθός μου φεύγει. Δεν παραπονόμαι, είμαι ευχαριστημένος με όσα κερδίζω. Μου άρχοῦν. Έπειτα, έχω και δῶρα. — Λοιπόν, υγίαινε μικρό μου άγγελε. Αγόρασα μια βαλσαμίνη και ένα γεράνιο — όχι ακριβά. Ίσως όμως αγαπῶς και τό ρεζεντά. Αυτό θα μου τό ειλῆς με τό γράμμα σου. Υπάρχουν και ρεζεντά. Γράψε μου όλα αυτά με όλες της λεπτομέρειες. Και μη σκέπτεσαι τίποτε, μη βασανίζεσαι δι' εμέ, αγάπη μου, πώς κατοικῶ ένα τέτοιο δωμάτιο. Είνε αναπαυτικό. αυτό μ' έκαμε να τό απόφασίσω. Έχω και της οικονομίας μου, αγάπη μου. ένα μικρό κομπόδεμα. Μη με θεωρῆς κανένα φτωχούλη, που θα έπεφτε κάτω με τό πέταμα της μύγας. Όχι, αγάπη μου, δεν είμαι κανένας

κουτός, και ὁ χαρακτήρ μου εἶνε χαρακτήρ ἀνθρώπου με ψυχὴ σταθερὴ καὶ ἤσυχη. Ὑγιάνει, μικρὸ μου ἄγγελε! Ἐγέμισα σχεδὸν δυὸ φύλλα χαρτὶ καὶ εἶνε καιρὸς νὰ πάω στὴν ὑπεροσία μου. Φιλῶ τὰ χερᾶκια σου, ἀγάπη μου, καὶ μένω

Ταπεινὸτατος θεράπων καὶ πιστὸς φίλος,

ΜΑΚΑΡ ΔΙΕΒΟΥΣΚΙΝ

Υ. Γ. — Ἐχω νὰ σοῦ ζητήσω μιὰ χάρι. Γράψε μου, μικρὸ μου ἄγγελε, πολλά, πολλά. Σοῦ στέλλω μαζί με τὸ γράμμα μου, Βάρεγκα, μερικὰ ζαχαρωτὰ πιστεύω νὰ τὰ τιμήσης· γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, μὴν ἀνησυχῆς δι' ἐμὲ καὶ μὴν ἦσαι δυσαρεστημένη. Λοιπὸν, ὕγιανε, ἀγάπη μου.

8 Ἀπριλίου

ΚΥΡΙΕ ΜΑΚΑΡ ΑΛΕΞΕΓΕΒΙΤΣ

Ζεῦρετε ἐπὶ τέλους πῶς θὰ μαλώσωμε; Σὰς ὀραίσομαι, καλὲ μου Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς, πῶς τὰ δῶρα σας μοῦ προξενοῦν κόπο. Ζεῦρω τί σὰς στοιχίζουν, ζεῦρω πῶς υποβάλλεσθε σὲ μεγάλες θυσίες γιὰ νὰ μοῦ τὰ προσφέρετε, πῶς στερεῖσθε τὸ καθημερινό. Πόσες φορές σὰς εἶπα πῶς τίποτε δὲν χρειάζομαι, ἀπολύτως τίποτε· οὔτε ἠμπορῶ νὰ ἐκτιμῆσω ὅσα ἐκίματε γιὰ με ἕως σήμερα! Γιατί νὰ μοῦ στείλετε αὐτὲς τῆς γλάστρες; Ἔστω ἡ βαλσαμίνη· ἀλλὰ τὸ γεράνιο, διατί; Μιὰ λέξι μόνο νὰ μοῦ ξεφύγη, ὅπως γιὰ τὸ γεράνιο, εὐθὺς τρέχετε καὶ τὸ ἀγοράζετε· βέβαια θὰ ἐστοίχισε ἀκριβὰ. Τί ὄραϊα ἀνθή! Κόκκινα με μικρὰ στίγματα ἐδῶ κ' ἐκεῖ. Ποῦ τὸ εὐρήκατε ἕνα τόσο ὄραϊο γεράνιο; Τὸ ἐτοποθέτησα στὴ μέση τοῦ παραθύρου, στὸ μέρος ποῦ φαίνεται περισσότερο· θὰ βάλω ἕνα σκαμνὶ στὸ πάτωμα κ' ἐπάνω στὸ σκαμνὶ θὰ τοποθετήσω καὶ ἄλλα λουλούδια· περιμένω ὅμως νὰ πλουτήσω! Ἡ Φεδόρα δὲν κρατιέται ἀπὸ τὴ χαρὰ τῆς· εἶνε σὰν παράδεισος ἐδῶ τώρα — τὸ δωμάτιό μας εἶνε καθαρὸ καὶ φωτεινὸ. Ἀλλὰ τὰ ζαχαρωτὰ πάλι, γιατί; Μὰ τὴν ἀλήθεια, ἀμέσως ἐκατάλαβα, διαβάζοντας τὸ γράμμα σας, πῶς δὲν εἶσθε στὰ καλά σας με τὸν παράδεισο, με τὴν ἀνοιξί, με τῆς εὐωδίας ποῦ χύνονται στὸν ἀέρα, με τὰ πουλάκια ποῦ κελαιδοῦν. Ὑστερα ἀπ' ὅλα αὐτὰ ἐπερίμενα καὶ στίχους. Πραγματικῶς, μόνον στίχοι λείπουν ἀπὸ τὸ γράμμα σας, Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς! Καὶ τὰ τρυφερὰ συναισθήματα, καὶ τὰ ρόδινα ὄνειρα! Ὅλα ἐκεῖ μέσα! Ὅσο γιὰ τὸ παραπέτασμα,

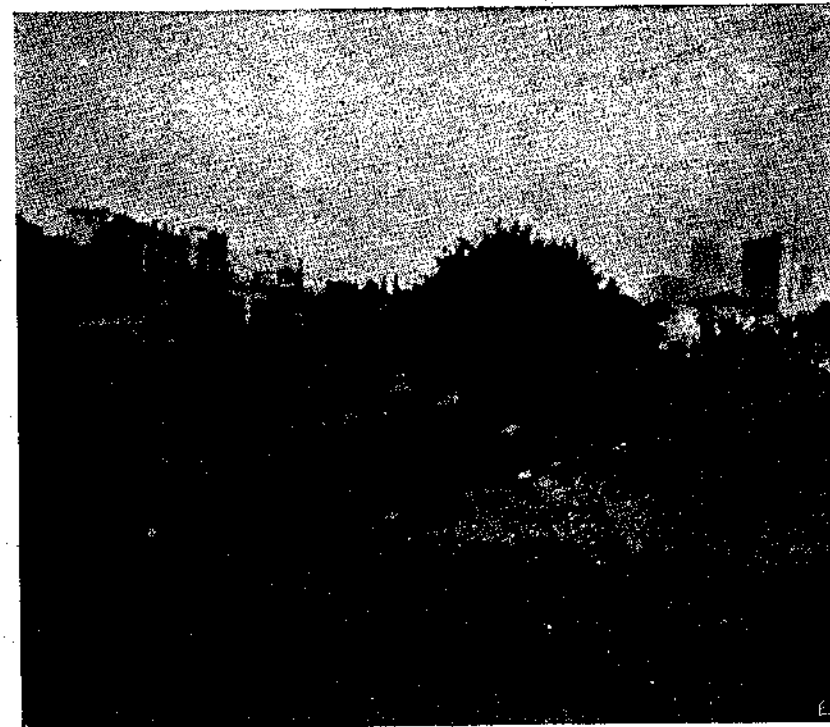
οὔτε κἀν τὸ εἶχα σκεφθῆ· θὰ εἶχε πιασθῆ βέβαια κατὰ τὴν ἐπάνω στὴ γλάστρα.

Ἄ, Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς! Τοῦ κόκκου μοῦ καταστρώνετε τὸν προῦπολογισμό σας, δὲν ἠμπορεῖτε νὰ με γελάσετε. Εἶναι φανερὸ πῶς στερεῖσθε ἐξ αἰτίας μου. Τί ἰδέα, νὰ νοικιάσετε μιὰ τέτοια κατοικία! Σὰς ἐνοχλοῦν, εἶσθε στενοχωρημένος ἐκεῖ μέσα. Ἀγαπάτε τὴ μοναξιά, καὶ ὅμως καὶ τί δὲν ὑπάρχει γύρω σας; Μὲ τὸν μισθὸ ποῦ κέρνετε, ἠμπορούσατε νὰ ἔχετε πολὺ καλλίτερη κατοικία. Ἡ Φεδόρα λέγει πῶς ἄλλοτε ἐξούσατε πολὺ καλλίτερα παρὰ τώρα. Εἶνε δυνατὸν νὰ περάσετε ὅλη σας τὴ ζωὴ ἐπὶ ἀπομονωμένους, στερούμενος, χωρὶς χαρὰ, χωρὶς λέξι καρδιακῆ ἐνὸς φίλου, μέσα σὲ μιὰ γωνιά, ἀνάμεσα σὲ ξένους; Ἄ, φίλε μου, πόσο σὰς λυποῦμαι! Τουλάχιστον φεισθῆτε τὴν ὑγεία σας. Λέτε πῶς τὰ μάτια σας ἀδυνατιζοῦν. Μὴ γράφετε λοιπὸν τὴ νύχτα. Γιατί νὰ γράφετε; Βέβαια ὁ ζῆλος σας θὰ ἦναι ἀρκετὰ γνωστὸς στοὺς προϊσταμένους σας.

Σὰς ἱκετεύω καὶ πάλι, μὴ ξεδεύετε τόσα χρήματα δι' ἐμέ! Ξέρω πῶς μ' ἀγαπάτε, μὰ καὶ σεῖς δὲν εἶσθε πλούσιος. Σήμερα κ' ἐγὼ ἤμουν χαρούμενη ὅταν ἐξύπνησα. Ἡσθάνομουν τόσο εὐτυχισμένη· κάμποσον καιρὸ τώρα ἡ Φεδόρα μοῦ φέρνει ἐργασία. Εἶμαι πολὺ εὐχαριστημένη· ἐβγήκα γιὰ ν' ἀγοράσω μεταξωτό, ἔπειτα ἐβάλθηκα στὴν ἐργασία. Ὅλη τὴν ἡμέρα ἦτον ἡ καρδιά μου τόσο πειραχτή, ἤμουν τόσο εὐθυμη! Μὰ, τώρα ἡ μαύραις ἰδέαις ἐρχονται πίσω, ἔγινα πάλι μελαγχολικὴ καὶ ἀνήσυχη.

Ἄχ, τί θὰ γίνω; Ποιὰ θὰ ἦνε ἡ τύχη μου; Εἶνε σκληρὸ νὰ ζῶ μ' αὐτὴ τὴν ἀβεβαιότητα, νὰ μὴν ἠμπορῶ οὔτε ἕνα σχέδιο νὰ πλάσω διὰ τὸ μέλλον. Καὶ ἂν στρέψω τὸ βλέμμα μου πρὸς τὰ ὀπίσω, τρομάζω. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάμνησις τοῦ θλιβεροῦ αὐτοῦ παρελθόντος μοῦ σχίζει τὴν καρδιά. Πάντα θὰ παραπονοῦμαι γιὰ τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους ποῦ με κατέστρεψαν!

Ἀρχίζει νὰ βραδυνᾷ. Πρέπει νὰ ξαναρχίσω τὴν ἐργασία. Εἶχα πολλὰ νὰ σὰς γράψω, μὰ δὲν ἔχω καιρὸ. Ἐχω ἐπείγουσα ἐργασία καὶ πρέπει νὰ τὴν τελειώσω. Ὅταν γράφω κανεῖς, ἡ ζωὴ γίνεται λιγώτερο βαρετῆ. Μὰ, καὶ σεῖς, δὲν θὰ ἔλθετε ποτὲ νὰ μᾶς ἰδῆτε; Γιατί αὐτό, Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς; Τώρα εἶμεθα γείτονες καὶ θὰ τὸ κατορθώσετε ποῦ καὶ ποῦ. Ἐλάτε, σὰς παρακαλῶ. Εἶδα τὴν Τερέζα σας. Φαίνεται πολὺ ἀρρωστητὴ τὴν ἐλυπήθηκα· τῆς ἔδωσα εἰκοσι καπία. Ἀλήθεια, κόντεψα νὰ τὸ λησμονήσω· ἤθελα νὰ μοῦ περιγράψετε τὴ ζωὴ σας

ἈΘΗΝΑΙΚΑ ΤΟΠΙΑ — Ἡ ΚΟΙΤΗ ΤΟΥ ΙΛΙΣΣΟΥ — ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ Π. Ν.

λεπτομερῶς. Τί εἶδους ἀνθρώποι εἶνε γύρω σας; Τὰ ἔχετε καλὰ μαζί των; Ἡθελα πολὺ νὰ γνωρίζω. Γράφετέ μου, ἀκοῦτε; Σήμερα θὰ σηκώσω ἐπίτηδες τὸ παραπέτασμα. Νὰ πλαγιάσετε λίγο ἐνωρίτερα· χθὲς εἶδα φῶς στὸ δωμάτιό σας ἕως τὰ μεσάνυχτα. Λοιπὸν, ὕγιαίνετε. Εἶμαι ἀνήσυχη σήμερα, στενοχωρημένη καὶ μελαγχολικὴ. Εἶνε καὶ τέτοιαις ἡμέραις, φαίνεται. Ὑγιαίνετε.

Διὰ σας

ΒΑΡΒΑΡΑ ΔΟΜΠΡΟΣΕΛΑΟΦ

8 Ἀπριλίου

ΔΕΣΠΟΙΝΙΣ ΒΑΡΒΑΡΑ ΑΛΕΞΕΓΕΒΝΑ

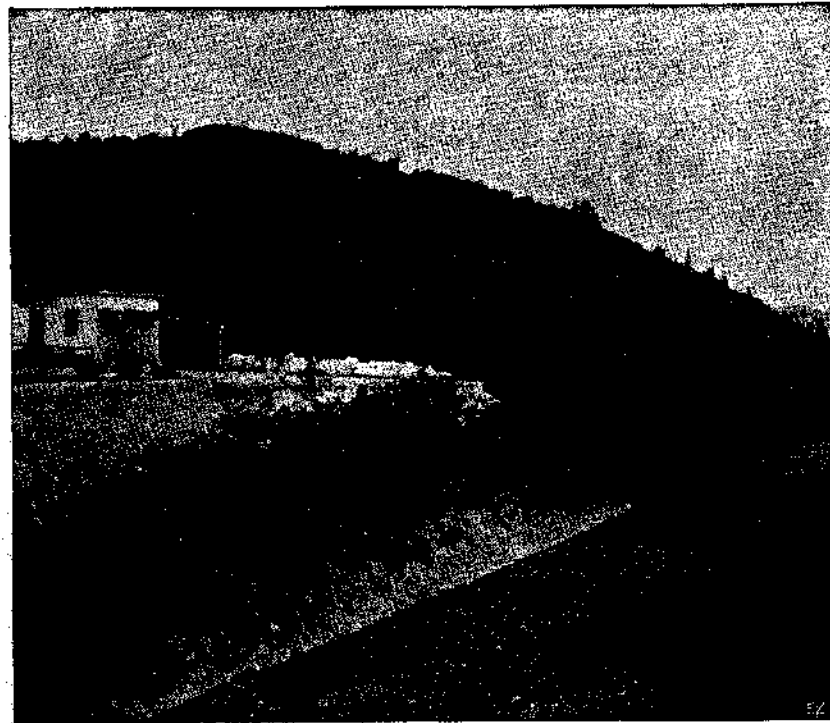
Ναί, ἀγάπη μου, ναί, φιλιότη μου, φαίνεται πῶς σήμερα ἦτον ἡμέρα δυστυχισμένη! Ναί, μ' ἐπεριπαίξατε, ἕναν ἀνθρώπο ἡλικιωμένο, Βαρβάρη Ἀλεξέγεβνα! Μὰ, πταίω ἐγώ, ἐγὼ ἔχω ὅλα τὰ ἀδίκαια! Στὴν ἡλικία ποῦ ἐφθάσα, ποῦ λίγαις τριχὲς μόνον μένουν ἀπ' τὰ μαλλιά μου, δὲν ἔπρεπε ν' ἀρχίσω ἀγάπες. Καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνω, ἀγάπη μου, ὁ ἀνθρώπος εἶνε πάντοτε περιεργός, πολὺ περιεργός. Θεέ μου,

πῶς παρασύρεται κανεῖς καὶ λέγει τέτοια πράγματα! Ἀλλὰ ποῦ καταλήγει αὐτό; τί θὰ προκύψῃ ἀπ' αὐτό; Τίποτε, παρὰ μόνον ἀνοησίαις, ποῦ ὁ Θεὸς νὰ με φυλάξῃ! Ἐγώ, ἀγάπη μου, δὲν στενοχωροῦμαι· εἶναι ὅμως πολὺν δυσάρεστο νὰ θυμᾶται κανεῖς ὅλα αὐτὰ· εἶμαι πολὺν δυσαρεστημένος ποῦ σὰς ἔγραψα με φράσεις μεταφορικῆς καὶ τόσον ἀνόητες! Σήμερα ἤμουν τόσο ζωηρὸς καὶ κυριακάτικος ὅταν ἐπήγαινα στὸ γραφεῖο, ἡ καρδιά μου ἦτον σὰν φωτισμένη. Χωρὶς καμμιά αἰτία ἡ ψυχὴ μου ἦτον τόσο χαρούμενη! Ἐκαμα εὐσυνειδήτως τὴν ἐργασία μου — ἀλλὰ τί με τοῦτο; Εὐθὺς ποῦ ἔρριξα μιὰ ματιὰ γύρω μου, ὅλα ἐπῆσαν τὴ συνειδησιμὴ των ὄψι, τὸ θαμπὸ καὶ σκοτεινιασμένο χρῶμα των. Αἰωνίως ἡ ἴδια μελανιαῖς γύρω μου, τὰ ἴδια χαρτιά, καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ἐπίσης! Ὅπως ἤμουν πρὶν, εἶσι ξαναεἶδα τὸν ἑαυτό μου. Μὰ διατί λοιπὸν εἶχα ἀνεβῆ τὸν Πήγασον; Τί ἦτον ἡ ἀφορμὴ ὄλων αὐτῶν; Ὁ χρυσοὺς ἥλιος καὶ ὁ γαλανὸς οὐρανός! Δὲν ἦτον αὐτὴ ἡ αἰτία; Καὶ μιλοῦσα δι' ἀρώματα ὅταν, μέσα στὴν ἀβλὴ μας, κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρά μας... καὶ τί δὲν βλέπει κανεῖς! Βέβαια ἦτον μιὰ στιγμή τρέλλας. Ἀλλὰ συμ-

βαίνει κάποτε στον άνθρωπο να λησμονηται και ν' αερολογη. Αυτό προέρχεται μόνον από μια έκτακτη θέρμη της καρδιάς, βλακώδη. Επέστρεψα στο δωμάτιό μου ή μάλλον εσερνόμουν· μ' έπιασε ξαφνα ένας πονοκέφαλος· τὸ ένα φέρνει τὸ ἄλλο. (Ίσως εἶχα κρουολογήσει). Ἡλίθιος ἐγώ, ἡ χαρὰ τῆς ἀνοίξεως μ' ἔκαμε νὰ φορέσω λεπτὸ ἐπανωφόρι. Καὶ σὺ ἀκόμη, ἀγαπητή μου, παρεξήγησες τὰ αἰσθηματά μου! Σ' ἀπάτησε ἡ σφοδρότης των καὶ ἐννόησες ἄλλα ἀντ' ἄλλων. Τὰ λόγια μου τὰ ἐνέπνευε στοργὴ πατρικὴ, ἡ ἀγνόητη πατρικὴ στοργὴ, Βαρβάρα Ἀλεξέγεβνα. Εἶμαι σὰν πατέρα σου, ἀφοῦ ἔχεις τὴν ἀτυχία νὰ ἦσαι ὀρφανή· τὸ λέγω αὐτό, μέσα ἀπ' τὴν ψυχὴ μου, μὲ καρδιὰ εἰλικρινή, συγγενική. Ξέρω πῶς μᾶς συνδέει μακρυνὴ μόνον συγγένεια· αὐτὸ μάλιστα μοῦ θυμίζει τὴν παροιμία: στὸν ἴδιον ἥλιο ἀπλώναμε τὰ ρούχα μας. Ἀλλ' ἀδιάφορο, τώρα εἶμαι ὁ πλησιέστερος συγγενὴς σου, ὁ φυσικὸς προστάτης σου, γιατί ἐκεῖ ὅπου εἶχες δικαίωμα νὰ ζητήσης προστασία καὶ ὑπεράσπισι, εὐρήκεις προδοσία καὶ ὕβρεις. Ὅσο γιὰ τοὺς στίχους, ἀγάπη μου, εἶνε ἀλήθεια πῶς δὲν ταιριάζουν στὴν ἡλικία μου. Οἱ στίχοι εἶνε ἀνοησίες! Τώρα μάλιστα, στὰ σχολεῖα τιμωροῦν τὰ παιδιὰ ποῦ γράφουν στίχους... Νά, τί σοῦ εἶναι οἱ στίχοι, ἀγαπητή μου.

Τί γράφεις, Βαρβάρα Ἀλεξέγεβνα, περὶ ἀναπαύσεως, περὶ ἡσυχίας κλπ.; Δὲν εἶμαι δύσκολος, οὔτε ἀπαιτητικὸς, ἀγάπη μου· ποτὲ μου δὲν ἔζησα καλλίτερα ἀπὸ τώρα· γιατί τώρα στὰ ὑστερνά μου νὰ κάμω τὸν δύσκολο; Κερδίζω ὅ,τι μοῦ χρειάζεται γιὰ νὰ ζήσω· τί ἀνάγκη ἔχω νὰ ζητῶ φαντασίες; — Δὲν εἶμαι νίδος κόμητος! — Ὁ πατέρας μου δὲν ἦτο εὐγενὴς, καὶ μ' ὄλη τὴν οἰκογένεια ποῦ εἶχε νὰ ζήσει, δὲν ἐκέρδιζε ὅ,τι κερδίζω ἐγώ. Δὲν εἶμαι θηλυπρεπής! Νὰ ποῦμε ὅμως τὴν ἀλήθεια, ὅλα ἦσαν καλλίτερα στὴν παλαιά μου κατοικία, οὔτε συγκρίνονται ἡμουν πιδ ἀναπανμένα, ἀγάπη μου. Δὲν λέγω, καὶ ἡ σημερινὴ κατοικία εἶνε καλὴ καὶ πιδ εὐχαρὶς μάλιστα σὲ μερικὰ πράγματα· ἔχει περισσότερὴ ποικιλία ἴσως· δὲν λέγω τὸ ἐναντίον, τὴν ἀγαποῦσα ὅμως τὴν παλαιά. Ἐμεῖς οἱ γέροι προσκολλώμεθα στὰ παλαιὰ πράγματα σὰν ἀπὸ μιὰ φυσικὴ συμπάθεια. Ἡ κατοικία μου ἐκείνη, τὸ ξέρεις, ἦτον πολὺ μικρή· οἱ τοῖχοι ἦσαν... — μὰ τί νὰ τὰ λέμε; — οἱ τοῖχοι ἦσαν σὰν ὄλους τοὺς τοίχους, δὲν πρόκειται γι' αὐτούς· ἀλλὰ, νά! κάθε ἀνάμνησις τοῦ παρελθόντος μοῦ φέρνει μελαγχολία.

Παράξενο! καὶ ὅμως ἐνέχει καὶ κάποια εὐχαρίστησι. Ἀκόμη καὶ ὅ,τι ἦτον δυσάρεστο, τὸ λησμονῶ καὶ μοῦ φαίνεται τώρα ἐλκυστικὸ. Ἐξοῦσαμε ἡσυχά, Βάρεγκα, ἐγὼ καὶ ἡ νοικοκυρά μου, μιὰ γερόντισσα, πεθαμένη τώρα. Νά, δὲν ἠμπορῶ νὰ θυμηθῶ τὴν γερόντισσά μου χωρὶς νὰ μελαγχολήσω! Ἦταν καλὴ γυναίκα, καὶ δὲν ἔπαιρνε ἀκριβὰ γιὰ τὸ νοῦν. Ἀδιάκοπα ἔπλεκε σκεπάσματα μὲ κάτι βελόνες πολὺ μακρυνές· δὲν εἶχε ἄλλη ἐνασχόλησι. Εἶχαμε μιὰ λάμπα ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἐργαζόμεστε στὸ ἴδιο τραπέζι. Μαζὶ τῆς κατοικοῦσε καὶ ἡ ἐγγονὴ τῆς, ἡ Μάσσα. Τὴν θυμοῦμαι ἀκόμη κοριτσάκι· τώρα θὰ ἦναι δεκατριῶν ἐτῶν. Ἦταν τόσο τρελλή, τόσο εὐθυμῆ, πάντα γελοῦσαμε· κ' ἐξοῦσαμε ἔτσι, μαζὶ οἱ τρεῖς. Τῆς ἀτέλειωτες βραδυνές τοῦ χειμῶνος ἐκαθόμεστε γύρω στὸ στρογγυλὸ τραπέζι, ἐπίναμε ἕνα φλιτζάνι τσάι καὶ ἔπειτα ἀρχίζαμε τὴν ἐργασία. Γιὰ νὰ μὴ στενοχωρηθῆται ἡ Μάσσα καὶ γιὰ νὰ μὲνῃ ἡσυχῆ, ἡ γερόντισσα διηγότανε ἱστορίες. Μά, τί ἱστορίες! Ὅχι μόνον ἕνα παιδί, ἀλλὰ καὶ ἕνας ἄνδρας ἀκόμα ἄριστος μποροῦσε νὰ τῆς ἀκούσῃ μ' ἐνδιαφέρον. Ἀναβα τὴν πίπα μου καὶ ἀκούα μὲ τέτοια προσοχὴ, ποῦ λησμονοῦσα τὴν ἐργασία μου. Καὶ τὸ τρελλοκόριτσό μου ἐγινότανε σκεπτικὸ· ἀκουμποῦσε τὸ κεφάλι ἐπάνω στὸ μικρὸ του χερσάκι, ἄνοιγε τὸ νόστιμο στοματάκι του, καὶ, ἂν ἡ ἱστορία ἦτον λίγο τρομακτικὴ, ἔπρεπε νὰ τὴν ἰδῆς πῶς ἐξάρωνε κοντὰ στὴν γερόντισσα! Ἦτον μιὰ ἀπόλαυσις γιὰ μᾶς, νὰ τὴν βλέπομε· καὶ κανεὶς ἀπὸ μᾶς δὲν ἐπρόσεχε στὸ κερὶ ποῦ ἔφθανε στὸ τέλος, οὔτε ἀκούαμε ἔξω τὴν καταγίδα ποῦ βογγοῦσε. — Περνοῦσαμε ζωὴ ὄραία, Βάρεγκα, καὶ ἔτσι ἐξήσαμε μαζὶ εἴκοσι χρόνια περίπου. — Μὰ γιατί αὐτὴ ἡ φλυαρία; Ἴσως δὴν σ' εὐχαριστεῖ ἡ διήγησίς μου, ἀλλ' οὔτε κ' ἐμένα αὐταῖς ἡ ἀναμνήσεις, — τώρα προπάντων ποῦ ἀρχίζει νὰ νυκτώνῃ. Ἡ Τερέζα κάνει θόρυβο στὸ δωμάτιο, πονεῖ τὸ κεφάλι μου, μὲ πονεῖ λίγο καὶ ἡ ὄρα, καὶ φαίνεται πῶς ὑποφέρω καὶ ἀπὸ τῆς παράξενες αὐτῆς σκέψεις· εἶμαι μελαγχολικὸς σήμερα, Βάρεγκα! — Τί μοῦ γράφεις λοιπόν, ἀγαπητή μου; Πῶς νὰ ἔλθω στὸ σπίτι σας; Τί θὰ εἰπῆ ὁ κόσμος; Πρέπει νὰ περάσω ἀπὸ τὴν αὐλή, οἱ γείτονες θὰ μὲ ἰδοῦν, θὰ ἐρωτήσουν. Ὁ ἀρχίσουν τὰ σχόλια καὶ τὴν κακογλωσσία. Ὅχι, μικρὸ μου ἄγγελε, προτιμῶ νὰ σὲ ἰδῶ ἄσθιο στὸν ἐσπερινό· εἶνε φρονιμώτερο καὶ λιγώτερο ἐπικίνδυνον καὶ διὰ τοὺς δύο. Συχάρησέ με, ἀγάπη μου, ποῦ σοῦ

ΑΘΗΝΑΙΚΑ ΤΟΠΙΑ — Η ΚΟΙΤΗ ΤΟΥ ΙΑΙΣΣΟΥ ΥΠΟ ΤΟΝ ΑΡΑΓΓΤΟΝ — ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ Π. Ν.

γράφω ἕνα τέτοιο γράμμα· τώρα ποῦ τὸ διαβάζω, βλέπω τί ἀσυνάρτητο εἶνε. Εἶμαι ἕνας γέρος ἀγράφματος, Βάρεγκα· δὲν ἐσπουδάσα ὅταν ἦμουν νέος, καὶ τώρα πιδ τίποτε δὲν θὰ μποροῦσα νὰ μάθω. Τὸ ἀναγνωρίζω, ἀγάπη μου, πῶς δὲν ἔχω περιγραφικὴν ἰκανότητα καὶ ἔξω πῶς, ἂν, χωρὶς νὰ ἐπικρίνω ἢ νὰ εἰρωνευθῶ κανένα, θελήσω νὰ γράψω κάτι νόστιμο, θὰ παρατάξω ἀνοησίες ἐπὶ ἀνοησιῶν. — Σὲ εἶδα σήμερα στὸ παράθυρό σου, σὲ εἶδα νὰ κλείνης τὰ παράθυρόφυλλα. Ὑγίαινε, Βαρβάρα Ἀλεξέγεβνα.

Ὁ εἰλικρινὴς φίλος σου
ΜΑΚΑΡ ΔΙΕΒΟΥΣΚΙΝ

Υ. Γ. Τώρα, φιλάτη μου δὲν θὰ σατυρίσω πλέον κανένα. Εἶμαι πολὺ γέρος, ἀγάπη μου, Βαρβάρα Ἀλεξέγεβνα, δὲν ἠμπορῶ ν' ἀρχίσω ἐπικρίσεις. Θὰ μὲ γελοῦσαν, ἐμέ. Καθὼς λέγει ἡ ρωσικὴ παροιμία: ὁ σκάπτων λάκκον δι' ἄλλον πίπτει ὁ ἴδιος μέσα.

9 Ἀπριλίου

ΚΥΡΙΕ ΜΑΚΑΡ ΑΛΕΞΕΓΕΒΙΤΣ

Πῶς δὲν ἐντρέπεσθε, φίλε καὶ προστάτη μου

Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς, νὰ μελαγχολήτε ἔτσι γιὰ τίποτε! Εἶνε δυνατόν νὰ εἰσθε περὶ αἰσθημένος; Ἀ, πολλές φορές εἶμαι ἀπερίσκεπτη, ἀλλὰ δὲν ἐπίστενα πῶς θὰ εὐρίσκατε στὰ λόγια μου κακία οὔτε εἰρωνεία. Νὰ ἦσθε βέβαιος πῶς ποτὲ δὲν θὰ τολμήσω νὰ ἀστευθῶ μὲ τὴν ἡλικία σας καὶ μὲ τὸν χαρακτήρα σας. Εἰς ὅλα αὐτὰ πταίει ἡ ἀφηρημάδα μου καὶ προπάντων ἡ ἀνία μου· καὶ ὅταν πλήττη κανεὶς, εἶνε ἰκανὸς ὅλα νὰ τὰ κάμῃ. Ἀλλ' ἐνόμιζα πῶς ἐσεῖς ἠθέλατε νὰ ἀστευθῆτε στὸ γράμμα σας. Πολὺ μ' ἐλύπησε τὸ ὅτι σὰς ἐπείραξα. Ὅχι, καλέ μου φίλε καὶ προστάτη, μὴ μὲ νομίζετε ἀναίσθητη καὶ ἀχάριστη. Ξέρει ἡ καρδιά μου νὰ ἐκτιμῆσῃ ὅ,τι ἐκάματε δι' ἐμέ, ποῦ μ' ἐπροστατεύσατε ἐναντίον τῶν μοχθηρῶν, οἱ ὅποιοι μὲ καταδιώκουν καὶ μὲ μισοῦν. Θὰ προσεύχωμαι αἰώνως γιὰ σᾶς, καὶ ἂν ἡ προσευχή μου φθάσῃ ἕως τὰν Θεόν, θὰ ἦσθε εὐτυχῆς.

Εἶμαι πολὺ ἀρρωστη σήμερα. Αἰσθάνομαι πότε πῶς καιῶ, πότε πῶς εἶμαι παγωμένη. Ἡ Φεδόρα εἶνε πολὺ ἀνήσυχῃ. Ἐχετε ἄδικο νὰ μὴν ἐρχεσθε στὸ σπίτι μας, Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς. Τί μᾶς μέλει γιὰ τοὺς ἄλλους; Ἐμεῖς γνωρίζομεθα καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς!... Ὑγιάινετε,

κάνεις μια κόρη που. . . Άλλά γιατί σ'αυτά γράφω αυτά; Τέτοια ψεύδη προξενούν πόνο, Μάκαρ Άλεξέγεβιτς. Δέν ήξέρω τί έχω τώρα. Τρέμω, κλαίω, κλαίω σαν παιδί· δύο ώρες έχρειάσθηκα να σ'αυτά γράφω αυτό το γράμμα. Ένόμιζα πώς ή Άννα Φεδορόβνα θ' ανεγνώριζε τουλάχιστον το δικό μου μου έκαμε, και τώρα μιλεί με αυτόν τον τρόπο! — Δι' όνομα του Θεού, μην ανησυχήτε, φίλε μου, μόνο μου

προσάτη! Η Φεδόρα τα μεγαλοποιεί όλα· δέν είμαι άρρωστη. Έπληρα μόνον ένα έλαφρό κρουλόγημα, όταν έπληγα εις το Βολκόβο για το μνημόσυνο της μητέρας μου. Γιατί δέν ήλθετε μαζί μου; — σ'αυτά παρακαλέσει τόσο πολύ! Ά, ταλαίπωρη, ταλαίπωρη μητέρα μου, αν έβγαίνες από τον τάφο σου, αν έγνώριζες, αν έβλεπες που με κατήνησαν! . . .

B. Δ.

[*Έπεται συνέχεια. — Μετάφρ. K. M.]

Η ΠΑΛΑΙΑ ΑΓΟΡΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Πρόδ όλίγων ακόμη έτών, μίαν νύκτα οι Άθηναίοι, έξυπνήσαντες έντρομοι, έξ άλλεπαλλήλων πυροβολισμών και κωδωνοκρουσιών, έπληροφορήθησαν ότι έκαιετο ολόκληρος ή παλαιά αγορά, ή επί των έρειπίων της αρχαίας Ποικίλης ιδρυμένη. Τώ όντι, το πύρ μεταδοθέν έξ ενός μικρού καταστήματος κατέστρεψε μέχρι της πρώτης ολόκληρον το εύρύ τετράγωνον, το όποιον περικλείεται από το έν μέρος δια της οδοϋ εις ήν είναι εγκατεστημένα τα τσαρουχάδικα και από το άλλο υπό των περι τον Μενδρεσεό παλαιών και σεσαθρωμένων κτιρίων.

Η πυρκαϊά τότε επέφερε τρομεράς ζημίας. Πλήθος διαφόρων πωλητών απώλεσεν ό,τι είχε κατά την νύκτα εκείνην, και δύο ή τρεις άνθρωποι παρ' όλίγων έπιπτον θύματα του καταστρεπτικού στοιχείου. Όπως όμως πάντοτε συμβαίνει, εκ του κακού προέκυψε και κάτι καλόν· ή παλαιά αγορά έξέλιπε και έγιναν αι ανακαφαί της Ποικίλης, αι όποιαι απέκαλυψαν τόσα πολύτιμα αρχαία ευρήματα.

Όλίγον μετά ταύτα ή αγορά μεταφέρετο εις το σημερινόν δημοτικόν κτίριον επί του χώρου όστις άλλοτε κατείχετο από τα Πυθαγόδικα και όστις απέτελει άλλοτε μίαν των ζωροτέρων αθηναϊκών συνοικιών. Ο βασιλεύς Όθων, όταν έξήλθεν εις τον πρώτον έν Άθήναις περίπατόν του, έγεινεν εκεί δεκτός κατά τρόπον πρωτοτυπώτατον. Ο πλούσιος πυθαράς Χρόνης, εις τον όποιον ανήκεν όλον σχεδόν το τετράγωνον εκείνο, εισήλθεν έντός της μόνης τότε υπαρχούσης άμαξης, την όποιαν αυτός είχε φέρει, και έσπευσεν εις προϋπάντησιν του άνακτος, ως δέ είδε τον Όθωνα έρχόμενον, κατήλθε και του προσέφερε την άμαξαν. Και ό μόν βασιλεύς ήρνήθη να επιβή αυτής, διότι ήτο έφιπ-

πος, ό Χρόνης όμως την νύκτα προσεκόλλησε γύρω της άμαξης κυρία άνημέμενα, εισήλθεν εις αυτήν και ακολουθούμενος υπό οργανοπαικτών διέσχίζεν επί τρεις ημέρας τας Άθήνας θαυματούσας δια το πρωτοφανές του θεάματος Δυστυχώς ή ήγεμονική ιδιοτροπία δέν ώφέλησε τον πλούσιον Χρόνην, όστις μετά τεσσαράκοντα έτη απέθνησκε έρημος και έγκαταλελειμμένος εις το Πτωχοκομείον.

**

Όλίγον ανωτέρω της αγοράς έκαιετο το ιστορικόν τζαμί του Πορθητού, το περίφημον Φετιχέ Τζαμί. Δεξιά ό Μενδρεσεός, το ιεροσπουδαστήριον, το όποιον έχει νεωτέραν ιστορίαν εύτυχώς διασωθείσαν άκεραίαν, εις το βάθος το άλλο μέχρι της σημερον σωζόμενον τζαμί. Εκεί πλησίον έκαιετο το Σταροπάζαρον (ό κυρίως τόπος της συγκεντρώσεως των Τούρκων) ειτα δέ ή μέχρι σημερον σωζόμενη σειρά των υποδηματοποιείων και τα λείψανα των μικρών τειχών της πόλεως τα όποια καταρρίφθησαν τώ 1833 όταν έγινοντο αι εργασίαι προς κατασκευήν της οδοϋ Άθηνών Πειραιώς, προς το μέρος του του Άγίου Φιλίππου, όπου έκαιετο και ή βρύση Χαλαράκη, ήν έσημείωσε και ό Abbet-Grasset.

Η αγορά κατά την παλαιότεραν αυτής εποχήν, είχαν αποτελεσθή από μίαν σειράν ξυλίνων παραπηγμάτων, ανωθεν των όποιων κατώκουν οι ίδιοι πωληταί. Μία παλαιά εικων διασωθείσα δίδει πλήρη ιδέαν της Άθηναϊκής αγοράς μέχρι του 1801. Τα καταστήματα δέν ήσαν κατασκευασμένα συμφώνως προς κανένα αρχιτεκτονικόν κανόνα, οδδε καν εις την γραμμήν. Προσάθεια μόνον κατεβάλλετο να μη κατα-

ληφθή ή έν τώ μέσφ πλατεία, έφ' ής και κρήνη σωζόμενη μέχρις εσχάτων.

Η αγορά κατά την πρώτην αυτής περίοδον, καθ' ήν σώζονται έννοείται αι πληρέστεραι περι αυτής πληροφορίαι, δέν ήτο ό,τι δια της λέξεως έννοούμεν σημερον, τόπος πωλήσεως τροφίμων, άλλα μάλλον έμπορικόν κέντρον, εις το όποιον έγινοντο ιδίως αι εργασίαι με τους έμπορους των περίξ και με τους χωριάτες. Δια τουτο τα είδη τα όποια κυρίως έπωλούντο εις την θέσιν ταύτην ήσαν πανικά και είδη ήματισμού, πολυτελείας και επιπλώσεως.

Έννοείται ότι το έμπόριον αυτό ήτο ολόκληρον εις χείρας των Χριστιανών το πρώτον κατάσταση το όποιον συνήντα τις ανερχόμενος, ήτο το υφαντήριο του Γιαννακού Καζαντζή, επικληθέντος ούτω εκ του επαγγέλματος του πατρός του, εις την ιδίαν δε θέσιν είχαν τα πρατήρια των και ό Καραουλάνης, υίός του άλλοτε διασήμου άουδοϋ του Άλή πασοά και ό Δεμερτζής της γνωστής αθηναϊκής οικογενείας και ό συμβολαιογράφος Κριτοβουλίδης, του όποιου άλλο έχνος υπήρξεως ούδαμου άνευρον, πλην της μνείας του όνόματος.

Υπήρχον όμως και πωληταί τροφίμων εις την αγοράν και ιδίως το θερος οτε έπλεόναζον οι καρποί. Η εικων της αγοράς κατά το 1801 ήν έχω υπ' όψει μου μάς παρουσιάζει πωλητριάς προ πάντων και μάλιστα Έλληνίδας και ό Abbet Grasset δε γράφων τας εκ της επισκεψέως της αγοράς έντυπώσεις του λέγει ότι αι Άθηναίαι δέν είνε εύμορφαί. Υποθέτω μάλλον ότι και ή εικων του ξένου περιηγητού και ή έντύπωση του Abbet-Grasset είνε εκ μιάς ή δύο έξαιρέσεων και δυσκολεύομαι να δεχθώ ότι έν εποχή καταθλιπτικώτατου ζυγοϋ, θα έτόλμων χριστιαναι ώραιαι γυναίκες, να κάθηνται επί ώρας έν τη αγορά δια να πωλήσωσι τα έμπορεύματά των, ενώ εις όλίγων βημάτων απόστασιν, εκεί όπου σημερον το Στρατιωτικόν άρτοποιείον, ήσαν τα τουρκικά καφενεία και οίνοπωλεία εις τα όποια διημέρευον οι κατακτηταί.

Τό βέβαιον είναι ότι επί τουρκοκρατίας το κυρίως προσωπικόν της αγοράς ήσαν οι άραπηδες, οι όποιοι έξετέλουν τας υπηρεσίας των σημερινών έμποροϋπαλλήλων, περιεφρονούντο δε έξ ίσου υπό Χριστιανών και Τούρκων, και απέτελουν τον κυριώτερον και πυκνότερον και ευθυμότερον συγχρόνως και θορυβωδέστερον πληθυσμόν της αγοράς

Κατά την πρώτην αυτήν εποχήν της αγοράς

δισώθησαν τα όνόματα μερικών πωλητών. Πλην του Καζαντζή και του Καραουλάνη, τους όποιους άνεφερα ήδη, μεγάλοι έμποροι ήσαν ό Χατζηνικολής Σουίδης, κάποιος Άντώνιος Δεμερτζής, και ό Ποδονύφτης, του όποιου το όνομα απέμεινεν εις μίαν έξοχικήν των Άθηνών θέσιν. Επίσης ό υπερκατονιούτης γέρον εις την μνήμην του όποιον οφείλω τας σημειώσεις ταύτας, ένεδυμείτο και έναν Στουραϊτην, ό όποιος είχε διακριθή εις την πώλησιν και την κατεργασίαν κοσμημάτων, ήτο δε ύπήκοος Άγγλος, πιθανώτατα όπως ή ύπήκοότης τώ έξασφαλίση προστασίαν τινά, απέναντι των Τούρκων.

**

Ευθύς μετά την αποκατάστασιν και την μεταφοράν της πρωτεύουσας εις τας Άθήνας, ή αγορά απέκτησε νέαν ζωήν. Ο μηχανικός Καλλέργης συνέταξε, πρωτοφανές έννοείται, σχέδιον κατά το όποιον όμως εκτίσθησαν όλα τα νεώτερα πρατήρια της αγοράς. Και όσοι δέν έλησμόνησαν την αγοράν ως ήτο προδ όλίγων ακόμη έτών, θα ένθυμούνται και το μέρος το προς την προέκτασιν της οδοϋ Άδριανού, το όποιον είχε σχέδιον παράδοξον, καταλληλότερον ίσως δια αύλην ύποδοχών και εις το όποιον είχαν εγκαταστή τα ίχθυοπωλεία των νεωτέρων Άθηνών.

Η αγορά κατά τους ταραχώδεις νεωτέρους χρόνους συγκεντρώσασα τον κατώτερον έμπορικόν πληθυσμόν και καταλήξασα επί τέλους εις αγοράν τροφίμων μόνον, έγινε πολλάκις κέντρον και όρητήριο πολιτικών ταραχών. Κατά την επανάστασιν του 62 πριν ή ακόμη αυτή εκδηλωθή φανερά, εις την αγοράν έγινοντο άπροκαλύπτως αι εκδηλώσεις κατά της βασιλείας. Ο άστυνόμος Κηφησιώτης ύπέστη κάποτε εκεί την επίθεσιν όλων των κροεπώλων και ίχθυοπωλών και ήναγκάσθη να τραπή εις φυγήν δια να σωθή, μετ' όλίγας δε ημέρας ό αυλικός θεράπων Πίκουλας, μεταβάς ως συνήθως δια να κάμη τας προμηθείας των Ανακτόρων, απέδιώχθη χωρίς να τώ επιτραπή ν' αγοράση τι. Κατά τας τελευταίας ημέρας της βασιλείας του Όθωνος τόση ήτο ή αντιβασιλικότης της αγοράς ώστε αι καθημεριναι προμηθειαι των Ανακτόρων έγινοντο δι' άλλων προσώπων, οι όποιοι διενέμοντο μεταξύ των τας προμηθείας. Όταν δε ή έξωσις άπεφασίσθη και ήρχισεν ό εμφύλιος σπαραγμός έν μέσαις Άθήναις, λέγεται ότι κροεπώλης τις Σοφοκλής Λογοθέτης, τοποθετηθείς εις μικρόν φεγγίτην

πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς ἀγορᾶς, ἐπιτροβόλει ἀόρατος, καὶ δώδεκα ἄνθρωποι ἔπεσαν θύματα τῆς ἀγρίας μανίας του.

Ἡ παλαιὰ ἀγορὰ ἔγινεν ἄλλοτε ἡ ἀφορμὴ διπλωματικοῦ ἐπεισοδίου.

Εἰς τὴν ἀγορὰν δὲν μετέβαινον σχεδὸν ποτὲ γυναῖκες. Σπανιώτατα καμμία ὑπηρετρία ἀπέτολμα νὰ ἐμφανισθῇ, εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι μίαν ἕξ αὐτῶν τὴν ὑπεδέχτο ὀλόκληρος ἡ ἀγορὰ ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῆς διὰ τῶν κραυγῶν:

— Ζάχαρη εἶσαι!

Ἡ ὑπηρετρία ἐκείνη ὠραιοτάτη ἀλλὰ καὶ εὐφρεσιώτατη καθὼς φαίνεται, ὑπανδρεύθη κατόπιν γέροντα Ἀθηναῖον πλουσιώτατον καὶ ἔγινε μία τῶν μᾶλλον διακεκριμένων κυριῶν τῶν Ἀθηνῶν· ὁσάκις ὁμως ἄνθρωποι τῆς ἀγορᾶς τὴν συνήντων, ἡ ἐπωδὸς ἠκούετο:

— Ζάχαρη εἶσαι!

Φαίνεται ὁμως ὅτι κάποτε ὁ θανατισμὸς τῶν πωλητῶν τῆς ἀγορᾶς πρὸς τὸ εὐμορφον φῶλον παρεξεστράπη ὑπὲρ τὸ δέον καὶ ξένη κυρία ἀνήκουσα εἰς τὸ προσωπικὸν τῆς αὐστριακῆς πρεσβείας ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ τρέχουσα ἐκ τῆς ἀγορᾶς τὴν ἰδίαν ἡμέραν δύο ἢ τρεῖς οἱ θεορόμοτεροι καὶ ὀρηκτικώτεροι θανατῶνται ὠδηγηθήσαν εἰς τὴν ἀστυνομίαν καὶ τὸ ἐπεισόδιον ἔληξε.

Εἶχε δὲ καὶ τὴν τιμὴν ἡ παλαιὰ ἀγορὰ τῆς παραγωγῆς τοῦ καθαρώς ἑλληνικοῦ τύπου τοῦ κουτσαβάκη, τύπου ὅστις δυστυχῶς ἐκυριάρχησε τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ πενήκοντα ὀλόκληρα ἔτη. Εἰς τὸ πρὸ τῆς ἀνατολικῆς πύλης τῆς ἀγορᾶς καφενεῖον τοῦ Θωμᾶ — ὅστις ἐλέγετο Θωμᾶς ὁ παληοκαφενὲς εἰς τὴν κουτσαβάκινην γλώσσῃ τῆς ἐποχῆς — καὶ εἰς τὰ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Αἰδίου καφενεῖα καὶ κουρεία τὰ λεγόμενα «εἰς τὰ σκαλάκια» ἐγεννήθη ὁ παράδοξος αὐτὸς τύπος τοῦ θρασυδείλου, τοῦ αἰμοχαροῦς, τοῦ ἐπιδεικνύοντος τὴν ἀνδρείαν του πρὸς τοὺς ἀδυνάτους καὶ τοὺς φιλησυχούς, τρεπομένου δὲ εἰς ἀνάνδρον φυγὴν πρὸ τῆς παραμικρᾶς ἀντιστάσεως, τοῦ τυραννήσαντος ἐπὶ πενήκοντα καὶ πλέον ἔτη τὴν ἀθηναϊκὴν κοινωσίαν, μέχρις ὅτου εἰς ἀποφασιστικὸς διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας ἀπήλλαξε τὴν πρωτεύουσαν ἀπὸ τοῦ δνειδούς αὐτῶν.

Ἡ ἀγορὰ ἐκάη πρὸ ἐτῶν καὶ εἰς τὸν τόπον τῆς σήμερον τὸ ἔδαφος ἀνασκαφὴν ἀπεκάλυψε ὠραία ἔχνη τῆς ἀρχαίας Ποικίλης. Καὶ μαζὶ μὲ τὰ ἄθλια παραπήγματα ἐκάη καὶ τὸ παλαιὸν ὄλικὸν τῆς ἀγορᾶς καὶ οἱ ἄγριοι κρεοπῶλαι καὶ οἱ σκληροὶ ἰχθυοπῶλαι· καὶ εἰς τὴν νέαν ἀγορὰν μαζὶ μὲ τὴν εὐκοσμίαν καὶ τὴν εὐπρέπειαν τοῦ κτιρίου ἐγκατεστάθη καὶ τὸ ἡμερον καὶ πολιτισμένον τῶν ἀγοραίων τάξεων.

Γ. Β. ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΣ

Μετάλλιον Διεθνούς Ἐπιθέσεως Ἀθηνῶν σχεδιασθὲν ὑπὸ τῶν κ. Χατζῆ καὶ Ἀλεκτορίδη.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΖΩΗ

ΝΕΑ ΣΚΗΝΗ: «Μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους» δρᾶμα εἰς πράξεις δύο, ὑπὸ Μάρκου Ἀγγέρη

Εἰς τὸ Δημοτικὸν Θέατρον, ὅπου ἡ φθινοπωρινὴ ὑγρασία εἶχε μεταθέσῃ τὸν θίασον τῆς Νέας Σκηνῆς, τὸ βράδυ ἐκεῖνο, τὸ θεωρεῖον μου ἦτο κάπως παράδοξον: Μία καρέκλα, τοποθετημένη εἰς τὸ ἄκρον τοῦ πρώτου παρασκήνιου. Καθισμένος ἐκεῖ, δὲν ἔβλεπα παρὰ τὸ ὑποβολεῖον καὶ τὸ προσκήνιον, καὶ δὲν ἤκουα παρὰ ὅτι διὰ τῶν τοιχωμάτων τοῦ σαλῶν φερόμε ἔφθινε συγκεχυμένους εἰς τὴν ἀκοήν μου, ζαλισμένην ἄλλως τε ἀπὸ τοὺς διαλόγους τῶν ὑπηρετῶν τῆς σκηνῆς, οἱ ὅποιοι συνωθοῦντο ἀπὸ πίσω μου. Πρόσφατον πένθος δὲν μοῦ ἐπέτρπε νὰ φανῶ εἰς τὴν αἴθουσαν, ἀλλ' ἡ ἐπιθυμία νάκουσα νέον δρᾶμα νέου συγγραφέως, περὶ τοῦ ὁποίου ἐλέγοντο πολλὰ, μ' ἔκαμε νὰ παρακολουθῶ τὴν πρώτην παράστασιν κρυμμένος εἰς τὴν σκηνήν.

Ὀλίγα πράγματα ἤκουσα καθαρά. Δὲν ἔβλεπα τοὺς ἠθοποιούς, παρὰ μόνον ὁσάκις ἐπροχώρουν εἰς τὸ προσκήνιον τὴν ἄλλην ὥραν τοὺς ἐμάντευα. Ἐπομένως πολλὰ καὶ σπουδαῖα λεπτομέρειαι μοῦ διέφυγαν. Δὲν μοῦ ἔμεινε παρὰ τὸ σύνολον ὅπωςδῆποτε, αἱ μεγάλαι τοῦ ἔργου γραμμαῖ. Καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀτελοῦς αὐτῆς ἐντυπώσεως γράφω σήμερον κριτικὴν, ἔχουσαν ἴσως ἀνάγκην ἀναθεωρήσεως.

Τὸ δρᾶμα μοῦ ἐπεβλήθη ἕξ ἀρχῆς, μὲ συνεκράτησε καὶ μὲ συνεκίνησε. Μοῦ ἐφάνη κάτι τι ἄριον, πρωτότυπον καὶ ὠραῖον. Κάτι τι ἀνώτερον, πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ πρωτόλειον ἐμπνέον ἐλπίδας. Ἔργον! Ὁ συγγραφεὺς του νεαρῶτατος, φοιτητῆς εἴκοσι εἰκοσιδύο ἐτῶν, ἀπὸ τὴν Ἡπειρον νομίζω, ἀρχίζει ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου ἄλλοι δὲν κατόρθωσαν νὰ φθάσουν ἀκόμη. Συνέχεια καὶ ἐξέλιξις τοῦ Καμπύση. Οἱ «Κοῦρδοι» δραματικώτεροι, ἑλληνικώτεροι, ποιητικώτεροι, πλέον ἀληθινοὶ καὶ πλέον ἐμπνευσμένοι. Εἰς τὸ σύνολον ἀνώτεροι, εἰς τὰς λεπτομέρειας ὑποδεέστεροι. Ἴδου μὲ δύο λέξεις τὸ νέον δρᾶμα «Μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους».

Ἡ σκηνὴ εἰς ἓνα χωριό. Ἡ Ἀννέτα, ἡ

εὐμορφὴ ἀδελφὴ τοῦ νέου ἀγιογράφου Λουκά, ἔχει σχέσεις μὲ τὸν «γυιὸ τοῦ Ἄρχοντα» — ἀνώνημον — καὶ τὸν δέχεται στὸ σπίτι τῆς καὶ κοιμᾶται μαζὶ του. Ὅταν ὁμως ἀνακαλύπτεται ἡ ἀτιμία τῆς, οἱ χωρικοὶ, ὁ κόσμος, οἱ ἀθρόωποι, ἀπαιτοῦν ἀπὸ τὸν ἀδελφόν τῆς νὰ τὴν σκοτώσῃ ἢ τοῦλάχιστον νὰ τὴν διώξῃ. Καὶ τοῦ Λουκά αὐτὴ εἶνε ἡ πρώτη ἀταβιστικὴ ὀρμή. Διὰ τῆς βίας συγκατεῖ τὸν ἑαυτὸν του, τὴν στιγμὴν ποῦ ἀκούει ἀπὸ τὸ στόμα τῆς ἀδελφῆς του τὸ ἐγκλημὰ τῆς Ἐλεῖτα σκέπτεται. Δὲν εἶνε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ σκοτῶσιν. «Ζωγραφίζει Παναγίεσ καὶ δὲν ἐσκότωσε ποτέ του οὔτε μύγα» ὁ καλὸς Λουκάς. Πῶς νὰ σκοτώσῃ τώρα τὴν Ἀννέταν; Καὶ ἂν τὴν διώξῃ, ποῦ θὰ ὑπάγῃ; Καὶ εἶνε ἡ Ἀννέτα εὐμορφὴ, εὐμορφὴ σάν τῆς Παναγίεσ ποῦ ζωγραφίζει, καὶ τὴν ἀγαπᾷ, καὶ τὴν λυπάται, ὦ, πῶς τὴν λυπάται!.

Ὁ κόσμος ὁμως, οἱ ἀθρόωποι, αὐτὸν τὸν οἰκτον δὲν τὸν ἐννοοῦν καὶ δὲν τὸν ἐπιτρέπουν. Δι' αὐτοὺς ὁ Λουκάς εἶνε ἀτιμος, ὅσον ἀνέχεται τὴν ἀτιμίαν τῆς ἀδελφῆς του. Ἦδη ὁ μέλλον πένθερός του, — ὁ Λουκάς εἶνε ἀρραβωνιασμένος, — τοῦ στέλνει ὀπίσω τὸ δακτυλίδι. Καὶ ὅταν βγαίῃ ἀπὸ τὸ σπίτι του, διὰ νὰ ζητήσῃ ἐξηγήσεις, διὰ νὰ εἶθῃ μίαν λύσιν, οἱ χωρικοὶ τὸν περικυκλῶνουν, τὸν ὑβρίζουν, τὸν προπηλακίζουν, τὸν πτύουν, καὶ νομίζω ὅτι τὸν κτυποῦν. Καταφεύγει εἰς τὸ σπίτι του, ἀλλ' οἱ διώκται τὸν παρακολουθοῦν καὶ εἰσορροῦν. Ἡ Ἀννέτα εἶνε ἐκεῖ. Ἡ θεὰ τῆς ἐξεγείρει ἀκόμη τὴν ἀγριότητά των, καὶ κατὰ τὸ ἔθιμον, θέλουν νὰ τὴν ἀρπάξουν καὶ νὰ τὴν πομπέψουν. Ὁ Λουκάς ἀνθίσταται. Οἱ χωρικοὶ τὸν δένουν καὶ ἀπάγουν τὴν ἀδελφὴν του. Ὁ Λουκάς σπᾶνει τὰ δεσμά του καὶ τρέχει κατόπι των. Εἶνε ἀργά. Ἡ Ἀννέτα ἔχει πομπευθῆ καὶ κακωθῆ μέχρι θανάτου. Τοῦ τὴν ἀποδίδουν πτώμα σχεδόν, αἰμόφυρτην, ἐλεεινὴν. Τί νὰ τὴν κάμῃ τώρα; Τὸ ζωντανὸν καλλιτέχνημα τοῦ τὸ ἐμόλυναν, τοῦ τὸ ἐγάλασαν, τοῦ τὸ ἀτίμασαν, τοῦ τὸ κατέστρεψαν. Καὶ ὁ Λουκάς ἔξαλλος τώρα, τὸ περὶ εἰς τὸ ποτάμι. Ἰσα-ἴσα ποῦ τὴν νύκτα ἐκείνην εἶχεν ἰδῆ εἰς τὸν ὕπνον του ὅτι τὴν ἀδελφὴν του τὴν ἔτρωγαν λύκοι. Καὶ νὰ ποῦ οἱ λύκοι—οἱ

νομά σας και την διεύθυνσίν σας, δέν εινε δυνατή καμμία συνεννόησις. Τὸ ποιημάτιν σας μᾶς ἤρεσε.

ΟΔΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ἀπὸ τῆς 31 Ὀκτωβρίου θά ἐκδοθῇ μετοχικὴ ἐφημερίς ἡ «Μεταρρυθμίσις» Ἡ διεύθυνσις ἀνετέθη εἰς τὸν κ. Γ. Σ. Φραγκοῦδην. Εἰς τὴν διανεμηθεῖσαν ἀγγελίαν ἀναγράφεται διὰ τῆς «Μεταρρυθμίσις» ἰδρύεται ἀπὸ πατριώτας δημογεγεῖς διὰ νὰ πολεμήσῃ τὰ προσοπικὰ κόμματα καὶ ζητήσῃ τὴν διὰ ριζικῶν μεταρρυθμίσεων ἀναδιοργάνωσιν τῶν ὀλικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους.»

Ὁ κ. Ἐμμ. Ρέπουλης πρῶτην βουλευτῆς καὶ ἄλλοτε ἀρχισυντάκτης τῆς «Ἀκροπόλεως» ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ «Ἀστῆος», τελειῶς ἀνακαινιζομένου καὶ μεταρρυθμιζομένου, ὑπὸ ὅλως ἀνεξάρτητον πρόγραμμα.

Τὴν Κυριακὴν 3 Ὀκτωβρίου ἐτέθησαν εἰς τὸ οἰκογενειακὸν του μνημεῖον τὰ ὄσα τῶ Γιάννη Καμνίση.

Νέα ἀποκτήματα καὶ δωρεαὶ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης:

Α') Χειρόγραφος Ὁδηγὸς τοῦ Νοταρίου. Ἐρημεία τῶν καθηκόντων του ἐν ταῖς Ἴονιαις Πολιτείαις.

Β') 48 Ἐγκύκλιοι τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὸ 1815 καὶ ἐξῆς πρὸς τοὺς Προξένους τοῦ Ἁγίου Πελάγους καὶ τῆς Μεσογείου, μεγάλης ιστορικῆς σημασίας.

Γ') 17 ἐπιστολαὶ Ἀσοπίου καὶ ἄλλων λογίων πρὸς τὸν Φιλιππῶν, μεγάλου φιλολογικῆς ἐνδιαφέροντος, καὶ πολλὰ γραπτὰ μαθήματα τῆς Ἴονίου Ἀκαδημίας.

Δ') Ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ τῶν υἱῶν του.

ΣΤ') 10 σπανιότατα ἱστορικὰ καὶ πολιτικὰ φυλλάδια.

Προσεχῶς ἐκδίδει ὁ κ. Κωστῆς Παλαμᾶς νέον τόμον ποιημάτων «Ἡ Ἀσάλευτη Ζωή». Τὰ πλείστα τῶν ποιημάτων τῆς νέας αὐτῆς συλλογῆς εἶνε ἀνέκδοτα, ἢ ἔχουν μόνον δημοσιευθῆ ἀποσπάσματα ἰδίου μερικῶν ἐκ τῶν γενικῶν τίτλων: «Πατριδες» «Ὁ γυρισμὸς» «Ἡ Φοινικιά» «Τὸ Τραγοῦδι τοῦ Ἥλιου» «Ἀπὸ τὸ Βιβλίον τῶν Ὑμνων» «Οἱ Ἐκατὸ Φανές τῆς Λύρας» καὶ τὸ ποίημα τοῦ «Ἀσκραίου».

Διὰ τὴν 31 Ὀκτωβρίου προκηρύσσεται μνημόσυνον ὑπὲρ τοῦ πρώτου βασιλέως τῆς Ἑλλάδος Ὁθωνος.

Ὅλος ὁ ἑλληνικὸς τύπος ἐξυμνεῖ τὸν θερμὸν καὶ ἀγνὸν φιλελληνισμὸν τοῦ Δαμιάνι.

Εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Καλλιφρονίας ἰδρύθη ἔδρα τῆς νεοελληνικῆς

Τὸ ρωσσικὸν περιοδικὸν «Bessieda» ἐδημοσίευσεν τοὺς Ἦσοιους σὺν τῷ συνεργάτῳ του κ. Μ. Μαλακάση, κατὰ μετάφρασιν τοῦ γνωστοῦ ποιητοῦ Valéry Brusoff, ἀρχηγοῦ τῶν ρώσων συμβολιστῶν.

Τὸ «Καλλιτεχνικὸν Θέατρον» τῆς Μόσχας προαναγγέλλει μεταξὺ ἄλλων νέων ἔργων καὶ τὸν Ἰβάνοφ τοῦ Τσέχοφ, τὸ μόνον δράμα τοῦ ἀποθανόντος συγγραφέως, τὸ ὁποῖον δέν εἶχε παιχθῆ εἰς τὸ ἐν λόγῳ θέατρον. Τὸ κύριον ρόλον τῆς Σάσσας θά παιξῇ ἡ γῆρα Τσέχοφ-Κνίππερ. Εἰς τὸ αὐτὸ θέατρον θά παιχθῶν τοῦ Μάτερλιγκ, οἱ Τυφλοὶ καὶ ὁ Παρελθὼς.

Τὸ «Μικρὸν Αὐτοκρατορικὸν θέατρον», τῆς Μόσχας θά δόσῃ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ δράματα μεταφρασμένα ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Μερσεκόφσκου

Ὅλα σχεδὸν τὰ ρωσσικὰ φύλλα ἀνεδημοσίευσαν τὴν ἀνέκδοτον ἐπιστολὴν τοῦ Τσέχοφ τὴν δημοσιευθεῖσαν εἰς τὰ «Παναθήναια» τῆς 31 Αὐγούστου.

Ὁ Λεωνίδας Ἀνδρέϊεφ γράφει νέον ἔργον μὲ θέμα στρατιωτικόν.

Λέγεται ὅτι μέσα εἰς τὰ χαρτιά του Τσέχοφ εὑρέθη ἓνα διήγημα καὶ πολλαὶ σημειώσεις ἀξιαὶ λόγου.

NEA BIBLIA

ΛΟΥΚΗΣ ΛΑΡΑΣ ὑπὸ Δ. Βικέλα. — Βιβλιοθήκη τοῦ πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων Συλλόγου. Ἐκδοσις πέμπτη. — Ἀθῆναι 1904, Βιβλιοπωλεῖον «Ἐστίας», Ἰ. Δ. Κολλάρου, σ. 160 σ. 185 δρ. 1.

Ἡ ΙΛΙΑΔΑ μεταφρασμένη ἀπὸ τὸν Ἀλέξ. Πάλλη, Λίβερπουλ, The Liverpool Booksellers' Co Ltd 70 Lord Street 1904.

Ἡ ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ — ΕΚ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ «ΑΘΗΝΑΙ»

1. Ἡ πρώτη ἔξαρσις τοῦ πατριωτισμοῦ περὶ ἀμύνης τοῦ ἔθνους — 2. Τὸ βλέπει αὐτό; ἅμα τὸ βάλῃς ἐπὶ μᾶς Τραπέζης. . . γίνεται παραίτησις ὑπουργοῦ. — 3. Πῶς ἔγινεν ἡ πρώτη κλήρωσις τοῦ λαχείου.